

עקיבא ניחמתנו

הדרן על מסכת מכות
האורג את הסיפורים
בר"ע וחבריו כמהלך
פנימי המורה דרך
לעבודת ישראל בגלותם

כיחבר

בדרכי החסידות

אם כבנים, אם כעבדים
מאמר מאלף מאת הגה"ח
רבי מענדל זוכטר שליט"א

מארבע כנפות הארץ
בודפשט: קרני
אור על הדנובה

מי שאומנותו בורסקי
התוועדות עם
הגה"ח רבי שניאור זלמן
גופין שליט"א

המאור הגדול

פרקי חיים והדרכה מיריעת חייו של הגאון רבי מאיר ניסים
מאזוז זצ"ל, מורה הדרך לאלפים בקנייני התורה למקצועותיה
הנגלים והפנימיים, ואיש האמת שעמד על משמרת אחדות
העם ושלמות אה"ק • משמת רבי מאיר

האמונה והחקירה - כנפיים לפרוח למעלה

יתרון האמונה הבאה במסורת אבות הוא בהתבטלות האדם להשי"ת, אך לצד זאת נדרשת מחנו יגיעה לחולל שינוי בנפשו פנימה • עבודת ה' נכונה מורכבת משתי תנועות נפשיות, כשתי כנפי ציפור, המשלימות זו את זו

אנו ביטויים חריפים האומרים שיראת העונש כלל אינה נקראת יראת ה' אלא היא נובעת מישותו העצמית של האדם. כמו כן, הסמ"ג (עשין ג) מגדיר יראה זו כעבודת האדם את עצמו גרידא, שהרי הוא שומע בקול ה' ועושה רצונו רק מפני הפחד שלא ייענש בזה או בבא, וממילא אין כאן יראה מפני הקב"ה אלא יראה על גופו ונפשו;

הכוונה, אם כן, בדברי הזוהר הללו היא ליראה המכונה "יראת הרוממות". במדרגה זו היראה היא מהקב"ה - אדם ירא מלעבור עבירה מתוך תחושה עמוקה בנוכחותו של הקב"ה הממלאה את הכל. כלומר: עניינה של היראה הוא הביטול כלפי ה' - גם כששכלו ורצונו אומרים כך וכך אבל הקב"ה רוצה אחרת, הוא מבטל את רצונו מפני רצון ה'.

לעומת היראה, האהבה עליה מדבר הזוהר - עניינה הוא התקשרות וקרבה אל הקב"ה, היינו שהאדם רוצה מעצמו בקיום רצון ה' ומבין את טוב הדבר.

נמצא שלדברי הזוהר, כדי שאדם יוכל להעלות את עבודתו למעלה הוא צריך את שתי הכנפיים - יראה ואהבה. זאת כיוון שלכל אחת מהן יש מעלה וחסרון, וממילא כל צד גם משלים את החיסרון שיש בזולתו:

אם קיום התורה והמצוות בנוי ומיוסד רק על אהבת ה', יש בזה חיסרון כי אז האדם מקיים את המצוות רק מפני שהוא מבין שהמצווה טובה ומועילה לו. לדוגמא, יהודי מצווה להניח תפילין כדי לשעבד את מוחו ולבו לה', אבל לעתים יתכן שהוא מניח תפילין מתוך רצון להתעדר ולהתעלות בעולמות הרוחניים. כמו כן, ייתכן שהאדם אוהב את הקב"ה ומקיים את מצוותיו כיון שהכיר בשכלו "כי טוב ה'" (תהלים לד, ט). דהיינו, כפירוש הראשונים, שאוהב את הקב"ה ומקיים מצוותיו כהכרת הטוב על כל החסדים שעושה ומשפיע לו תמיד, כמו שאדם מכיר טובה ואוהב את מי שמטיב לו וגומל עמו חסדים.

ואם תאמר, ומה בכך? הנה החיסרון שבכל מדרגות האהבה הללו הוא שאין בהן צד של ביטול לה', ובצד נעדרת מהן "עבודת ה'" - כעבד העושה את רצון אדונו, ולא מה שהוא עצמו רוצה או מעוניין בו מסיבותיו שלו. יסוד זה מבואר בהרחבה בדברי אדמו"ר הזקן (תניא פרק מא ועוד) המגדיר את שני הצדדים של עבודת ה' כבחנינת "עבד" ובחנינת "בן". הבן מכבד את אביו וממלא רצונו מתוך חשקו ואהבתו אליו, ואילו העבד עושה עבודתו אך מפני רצון האדון.

מטעם זה, אומר אדמו"ר הזקן, עבודת ה' צריכה להיות מבוססת על יראה ולא על אהבה, וכלשונו (ס"ט) "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה... צריך לעורר תחילה היראה...", ואם היא חסרה - מעשי האדם אינם כלל בגדר עבודת ה', שהרי כל עבודתו נובעת מתוך הבנתו ורצונו שלו. ואם מכל סיבה שהיא יבין אחרת, יתכן שיחדל ח"ו מעבודת ה'... לעומת זה, כאמור, היסוד לעבודת ה' הוא - כשמה - "עבודה", וכלשון הכתוב "ואותו תעבדו" (דברים י, יג, יד), "ועבדתם את ה' אלוהיכם" (שמות כג, כה),

אכן יסוד בעניין האמונה אלו דברי השל"ה הקדוש (עשרה מאמרות, מאמר ראשון) על הפסוק בשירת הים: "זה אֱלֹהֵי וְאֵנֹכִי, אֱלֹהֵי אֲבִי וְאֵרֹמְמָנֵהוּ". כאשר אמונתו של יהודי קיימת בו רק מפני שקיבלה מאביו, הרי זה בגדר "אלוקי אביו" ואין בה די; אדם מישראל, אומר השל"ה, צריך שאמונתו תהיה בבחינת "זה אֱלֹהֵי", כלומר שהוא מתייגע להשיגה ומגיע אליה בכוחות עצמו, שאז היא מעפילה למדרגה עליונה יותר ונעשית חדורה במהותו בעומק רב יותר. "רצונו לומר, כשיזה אֱלֹהֵי - שהוא 'אֱלֹהֵי' מצד השגתי וידיעתי, אז 'ואנוהו' - מלשון אני והוא, ר"ל אני והוא דבוקים ביחד כביכול, כי הידיעה נתפסת בלב". מאידך גיסא, "כשאין לו הידיעה, [אלא] מצד הקבלה שהוא 'אלוקי אביו', אז 'וארוממנהו' - כי הוא רם ונשגב ממנו, ואני מרוחק מאתו במצפון הלב..."

על דרך זה מוצאים אנו גם בספרי תלמידי הבעש"ט בפירוש מילות התפילה השגורות בפנינו "אלוקינו ואלוקי אבותינו", שיש ללמוד מהן שצריך להיות שילוב בין הדברים - הן בדרך אמונה כמסורת אבותינו, והן בדרך של חקירה, לימוד ויגיעה באמצעות כוחות השכל שלנו. והנה, ברור לכל שאי אפשר לו לאדם לעסוק בחקירה אלוהית ללא בסיס של אמונה פשוטה. גם בעל 'חובת הלבבות' שדגל בשיטת החקירה (כפי שרואים בשער היחוד) כותב בהקדמה לספרו שאי אפשר להתחיל לחקור בעניין האלוהות בהעדר אמונה פשוטה, כיוון שחקירה שכזו עלולה להביא לטעויות ח"ו. עם זאת, יש להבין שהצורך בשני הצדדים - אמונה וחקירה - הוא עוד יותר עמוק ונצרך מההבנה הפשוטה, כדלהלן.

תרי גדפין

לביאור הדברים יש להקדים ולהבהיר תחילה את תוכנם של שני הצדדים: א] האמונה הפשוטה הבאה מתוך ביטול להקב"ה ("אלוקי אביו"). ב] האמונה הבאה כתוצאה מזיכוכו של האדם, הבנתו והשגתו ("זה אֱלֹהֵי").

ההבדל בין הצדדים הללו יובן היטב באמצעות הבנת הקווים השונים בעבודת ה' - יראה ואהבה, ששניהם נדרשים כאחד ובלעדיהם אין העבודה שלמה. וכנאמר בתיקוני זוהר (תיקון נא) "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרתח לעילא, והן תרי גדפין" (= תורה בלא יראה ואהבה לא עולה למעלה, והן שתי כנפיים).

והנה, היראה הנזכרת כאן איננה "יראת העונש". כי אף על פי שהיא מדרגה חשובה ונדרשת בהתחלת עבודת ה' - שהרי על כל פנים מכוחה של יראה זו יימנע האדם מלעשות דבר נגד רצון ה' - מכל מקום הרי זו יראה במדרגה פחותה, ולא עליה מדבר הזוהר (ובמק"א בזהר מוצאים

לעומת התורה, קיום המצוות אינו פועל לשנות את האדם באופן ישיר. אמנם הן בוודאי פועלות ומשפיעות עליו, אבל זו פעולה בדרך מקיף בלבד. עניין המצוות שייך להנהגתו המעשית של האדם, ובוהו מתבטא בעיקר העניין של יראה וביטול. היהודי מניח עצמו על הצד ומתנהג כפי ציווי ה'. והדברים פשוטים וניכרים לעין כל: יש אנשים המניחים תפילין במשך עשרות שנים ועלולים להישאר – כלפי חוץ לפחות – כמעט באותו מעמד ומצב רוחני, ואילו לימוד תורה בהתמדה משנה ומעדר את האדם. ואם להשתמש במונחים דלעיל – במצוות ישנה מעלת הביטול, ואילו מעלת התורה היא ההבנה. ולכן אנו זקוקים לשתי הבחינות – קיום המצוות ולימוד התורה.

בעומק יותר: המצוות עצמן, השייכות לצד הביטול, נחלקות לשני חלקים, כידוע – "חוקים" ו"משפטים". החוקים אלו המצוות שאנו מקיימים בביטול לרצון ה' מאחר שטעמן אינו גלוי ולא ניתן להבנתו המלאה; לעומת זאת, המשפטים אלו המצוות שגם האדם מבין את חשיבותן ומסכים מעצמו לקיומן, כמו שכל בר דעת מבין שאין ראוי לרצוח ולגנוב וכדומה. ונמצא שהקב"ה נתן לנו שני סוגי המצוות הללו כדי שעבודתנו תהיה הן מצד הביטול הן מצד השכל, וכאמור, זהו כנגד שתי תנועות הנפש – יראה ואהבה, ביטול וזיכור.

בשמונה פרקים לרמב"ם (פרק ו) מובאים דבריו המפורסמים של ר' אלעזר בן עזריה (ספרא ויקרא כ, כו):

מניין שלא יאמר אדם "אי אפשי ללבוש שעטנז", "אי אפשי לאכול בשר חזיר", "אי אפשי לבוא על הערורה" אבל "אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך"? תלמוד לומר "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" – נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.

בדבריו שם מבאר הרמב"ם שדברי חז"ל אלו נאמרו רק לעניין סוג החוקים, ואילו ביחס למצוות המובנות בשכל האדם, כאיסור רציחה וגניבה, לא אמרו כן. וזאת כי בוודאי האדם לא צריך לומר ולחשוב שמצד עצמו היה רוצה לעבור עברות אלו, וקיומן על ידו הוא רק מצד רצון ה'... אדם המהרהר כן הריהו בעל מידות מושחתות ח"ו, ואילו הקב"ה רוצה שהאדם יתהפך וימשך מעצמו לטובה, ומה שבכוחו לעשות ולהשתנות עליו לעשות מתוך הבנה והשגה. שתי התנועות הללו – אמונה ושכל, יראה ואהבה, ביטול וזיכור, מצוות ותורה, חוקים ומשפטים – מקיפות את כללות עבודת ה' ופרטיה, ועלינו ללמוד לשלב ביניהן תמיד, וחפץ ה' בידני יצלח.

כעבודת עבד. היסוד לבניין עבודת ה' הוא היראה והביטול. אדם צריך לדעת שרצונותיו והבנתו אינם מעלים ואינם מורידים, ואילו הדבר היחיד שצריך להנחות את חייו הוא רצונו של הקב"ה המפורט בשולחן ערוך. ברם, על אף החיסרון שיש באהבה לבדה, כמו כן לא ידע גיסא: אם אדם עובד את הקב"ה רק מפני היראה והביטול, אמנם תפס בידו את הבסיס והיסוד להתחלת העבודה אבל עדיין יש בה חיסרון גדול – מצד עצמו הוא עודנו רוצה ונמשך לעניינים זרים ואינו חפץ באמת במילוי רצון ה'. הוא אמנם מתגבר על רצונותיו האחרים ומבטלם מפני רצון ה', אבל בעבודה זו לא די. רצונו של הקב"ה הוא שיהודי יזדכך ויתעדר ויתעלה בעבודתו עד שתכבוש את נפשו מתוכו פנימה, כך שקיומו את מצוות ה' ייעשה מתוך הוזהרות שגם הוא מצד עצמו רוצה בהן. הוא עצמו מבין את היוקר והחשיבות שבתורה ומצוות, והוא מקיים מתוך חיבור עמוק ואמיתי הכולל גם את מוחו וליבו.

זאת היא, אם כן, ההשלמה בין שני הצדדים: קיום התורה והמצוות צריך להיות מיוסד תחילה וראש על היראה והביטול כי כך ציווה הקב"ה, אלא שבאותה מידה רצונו של הקב"ה הוא שנעשה זאת בדרך שנרצה ונבין בשכלנו את היוקר והמעלה שבזה, שאז זהו קיום מרצון ומאהבה.

בין בן לעבד

עתה נשוב לשני הצדדים בהם פתחנו – מעלת האמונה הפשוטה ויתרון החקירה השכלית.

כשם שנתבאר המעלות והחסרונות בתנועות הנפש של האהבה והיראה, כך גם כאן: ראשית כל, צריך האדם לאמונה פשוטה. אין הוא מאמין בגלל שהוא מבין ומכיר בשכלו בעניין האלוקות, אלא כיוון שברור לו ש"ה' אלוקים אמת" הרי הוא מתבטל כלפיו ומקבל עליו את עול מלכותו. אמנם, לאחר שנקבעה בו אמונה זו בא עתה מקומו של השכל – ללמוד ולהבין יותר ויותר ככל שיד שכלו מגעת, דבר שרוותם את נפשו ומקשרה לאלוקות בדרך פנימית.

הטעם לכך שהביטול נדרש כשלב ראשון, הוא מפני שהאמונה כמו סותרת בתחילה את הכרתו הטבעית של האדם. הלא האמת לאמתה היא שאין עוד מלבדו, וכל העולם אינו מציאות אמיתית ובת קיימא מצד עצמה. אך לאדם בתחילת דרכו בעבודת ה' אין יכולת להשיג ולהכיר בכך באמת, והוא מאמין בזה רק מפני שכך לימדוהו אבותיו ורבותיו, ולכן הוא מבטל את רצונו ושכלו. דהיינו שעל אף שבעיני שכלו הוא רואה ומבין ומרגיש את קיומו של העולם, הוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים ומתנהג על פי התורה והמצוות. הוא יודע שכך רוצה הקב"ה, והוא מבטל את עצמו לרצונו מתוך אמונה פשוטה.

ברם, במדרגה זו נמצא שהאדם עצמו – נפשו, שכלו ורגשותיו – אינו נוטל חלק פעיל בעבודת ה', אלא הוא מניח את עצמו על הצד לכבודו של מקום ותו לא. ואמנם זהו יסודה של עבודת ה', אך כאמור בו לעצמו לא די. אילו האדם היה נקרא רק "עבדו" של הקב"ה היה ניתן לקבל את העובדה שבתור עבד מתעורר לבו אחר דברים אחרים, שהרי "עבדא בהפקירא נחא ליה" (גיטין יג, א), ולכן מבחינה זו העיקר הוא שהנו כופה את עצמו לעשות את רצון אדונו; לעומת זאת, אם כן יתנהג כך כלפי אביו יהיה מלא ברצונות שאינם הולמים את דרכו וחנינו, הרי הכל מודים שזהו בן שאינו מסור לאביו כראוי. והרי ישראל נקראו "בנים למקום", ובן מסור עובד עבודתו מאהבת אביו וגם אוהב מה שאביו אוהב, ומתוך כך גם רוצה למלאות את רצונותיו.

ולענייננו: יהודי זקוק לשתי התנועות – מצד אחד הרי הוא צריך להיות עבד ה', ומצד שני להפגין את היותו בן למקום, ולכן, בשלב ראשון צריך הוא לעורר את האמונה והביטול והבסיס, ולאחר מכן עליו לעמול להימשך מעצמו לרצון ה' בדרך שיבין בשכלו שלו שה' אמת ותורתו אמת.

תורה ומצוות, חוקים ומשפטים

שתי התנועות הללו באות לידי ביטוי בכמה תחומים בעבודת ה', וראשית – בעצם החלוקה בין תורה למצוות. עיקר עניין התורה הוא עבודת השכל וההבנה המשנות את אישיותו של האדם. זאת הסיבה לכך שהתורה נקראת בשם "לחם ומזון הנפש" (ראה תניא פרק ה). אדם הלומד תורה – התורה פועלת על נפשו ומחוללת שינוי לטובה בתוכו פנימה כך שהוא מתחיל לחשוב ולהבין אחרת, וממילא הנהגתו כולה משתנה לטובה.

נתיב פרט - היחיד שמגיע לכל בתי הכנסת בארץ!
אלפי בתי כנסת נוהים כל שבוע מחלוקת עלוני שבת
בצורה הטובה והמשתלמת ביותר.

רוצה שהעלון שלך יגיע ליעד?
טלפון אחד והוא בנתיב הנכון!

נתיבכפר
ככה מצליחים בשטח

074-703-5009

צילום: עובדיה חדוק

רועה נאמן

הנער שהחל לכתוב תשובות הלכתיות עוד לפני גיל בר מצוה, ולימים החיה והנחיל לאלפי תלמידיו את שיטת העיון הספרדית. הפוסק וראש הישיבה שמלבד עיסוקו בסוגיות הש"ס החכים את שומעי לקחו בחכמת העיבור ואף בתורת החסידות. הגאון הספרדי שחיבב את סיפורי הבעש"ט ועמד על משמרת התורה, העם והארץ. יריעה לתולדותיו ואורחותיו של הגאון רבי מאיר ניסים מאזוז זצוק"ל, שנתבקש לשיבה של מעלה בשביעי של פסח, כמו גם לקרבתו הרבה להיכל החסידות. המאיר לארץ

מנחם יעקובוביץ

יאמין לי מר, קשה לי השינוי הזה מאוד", והוסיף ותמה בדרך צחות: "וכי אינני נראה כראוי ציבורי?... כך בשיעורו השבועי כמו גם בשיעורי הגמרא העיוניים בישיבה, הרב הקפיד לדבר בשפה פשוטה ולשלב מילתא דבדיחותא בדבריו (וכדרכו, גם לזה מצא רמז: "דברי חכמים בנחת נשמעים" ראשי תיבות "בדח"ן"). הרב נודע גם בהיותו משיב באורך רוח ובענווה לכל שואל. בין אם היה מדובר בשיחה של הכרעת הלכה ובדברי תורה, כמו גם בבקשת עצה וברכה, היה פותח בנעימות בשיחה עם השואל ועונה בשפה ברורה מחד ומליצית מאידך, מתובלת בלשונות מקראיים, דברי חז"ל ועד לפיוטים עתיקים. תלמידי חכמים רבים ומחברי ספרים שונים היו שולחים אליו את ספריהם, והוא היה עובר עליהם במהירות עצומה ומפליאה, ותוך ימים ספורים משיב למחברים חופן הערות והגהות על הספר.

הגאונות עם הפשטות חברו, אם כן, יחדיו בדמותו של הרב מאזוז זצ"ל - מנהיג עדה בישראל, שאלפים האזינו לשיעוריו והלכו לאור פסקיו ותורתו. ביריעה זו ננסה לגעת בשולי המעיל של מרן הנאמן (ראשי תיבות "נאום מאיר ניסים" - השם בו השתמש משך שנים רבות בכתובת מאמריו התורניים) וללמוד את דרכיו ושיטתו, כמו גם לעמוד על הקשר הייחודי שקשר עם היכל החסידות ובפרט עם עולמה של חסידות חב"ד ורבתייה.

מאיר עיני חכמים

רבי מאיר זצ"ל נולד ב"ג ניסן תש"ה כבנו בכורו של אביו הגאון רבי מצליח מאזוז הי"ד, באי ג'רבה שבתוניסיה. בהיותו כבן שנתיים עברה המשפחה לעיר הבירה תוניס, לאחר שרבי מצליח נבחר לשמש בה כדיין בבית הדין של הקהילה.

לא הרי תוניס כהרי ג'רבה. בעוד ג'רבה הייתה עיר שכל יהודיה יראים ושלמים ודקדקו בקלה כבחמורה, בעיר תוניס כבר פשה באותם ימים נגע ההשכלה, ורוחות ה'קידמה' שנשבו מצרפת החלו לטלטל ולערער את המסורות שנשמרו בה מקדמת דנא, זאת בעוד שרוב רבני העיר וחכמיה כבר נלקחו לבית עולמם או עלו לארץ הקודש. לאור זאת, רבי מצליח נעשה תכף לאחד ממנהיגי הקהילה, ועמד על המשמר נגד כל שינוי ממורשתה המפוארת של יהדות תוניס.

בנו הרב מאיר גדל אפוא בבית של תורה ויראה, ועוד בהיותו נער צעיר לימים ניכרה לעין כל גאונותו הייחודית. כפתח התשובה הארוכה ביותר בספרו שו"ת 'בית נאמן' חלק א', המכילה 45 עמודים, כותב הרב: "תשובה זו התחלתי בה בילדותי ביום ה' באייר התשי"ט" - הוי אומר: בהיותו בן 14. תשובה אחרת

בעיצומו של יום שביעי של פסח נחבקש לשיבה של מעלה הגאון האדיר רבי מאיר ניסים מאזוז, זכר צדיק וקדוש לברכה, ובכך אבד מן הארץ אחד מגדולי הדור המיוחדים במינם שזכינו לאורם. למחרת היום, יום ראשון לסדר "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", בחצר ישיבת כסא רחמים המעטירה, ליוו למנוחות המוני בית ישראל את מנהיגה של יהדות תוניס שהיה נערץ על כל החוגים.

הרב זצ"ל נתייחד בין גדולי דורנו בשני קצוות: מחד, היה בעל גאונות מבהילה וסברא ישרה. הוא הקים מעפר את דרך הלימוד של חכמי תוניס, לימד על פיה וחיבר ספרים ומאמרי הדרכה המבארים כיצד ללמוד בשיטה זו. זכרונו המופלא אצר בתוכו רבבות ספרים, מכל הסוגים והמינים: החל מספרים עיוניים של רבותינו הראשונים, ספרי שו"ת שיצאו לאור אפילו בשנים האחרונות, וכלה בתולדות וסיפורים של גדולי ישראל מכל התקופות והארצות, כך שכל רו לא אינס ליה כפשוטו ממש. מלבד זאת, הרב זצ"ל היה חד בדרא בנושאים סבוכים כחכמת העיבור וענייני דקדוק לשון הקודש, שחובשי בית המדרש אינם רגילים בהם, וחיבר גם בהם ספרים ומאמרים רבים. יחד עם שיעור קומתו הרוחנית הרוממה התעקש הרב לשמור על הנהגה פשטנית. במשך שנים רבות סירב להתעטר בלבוש רבני מכובד כדרך ראשי הישיבות, ופעם ענה בחיוך כאשר נשאל על כך על ידי ממקורביו: "עברתי טלטולים על גבי טלטולים. אינני מוכן לטלטלה הנוספת הזו של הידור בלבוש.

בספר, קצרה ותמציתית, נכתבה אף קודם לכן, כפי שעולה מהתאריך הנקוב בראש התשובה - י"ז באדר התשט"ז - כלומר, כחודש לפני שמלאו לרב 11 שנים! דומה כי לתופעה הפלאית הזו, של נער צעיר הכותב תשובות הלכתיות, אין אח ורע בדורות האחרונים.

בשנת תש"כ הגיע לתוניס הרה"ג רבי ניסן פינסון זצ"ל, שליחו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, כדי לחזק ולהרחיב את גבולות היהדות התורנית במקום. משך שש שנים קודם לכן כיהן כשליח במרוקו בהצלחה מרובה, והקים יחד עם שלוחים נוספים מוסדות רבים על טהרת הקודש, תלמודי תורה, ישיבות ומקוואות, ובתקופה המדוברת

דרך הכתיבה התורנית, כללי הדקדוק התוניסאי בקריאת התורה ונ"ך, ואפילו לערוך בעצמם לוחות שנה ולחשב את מולד הלבנה.

הרב זצ"ל עצמו סיפר בהקשר לכך סיפור מעניין (במבוא לספרו 'סלת נקיה' על חכמת העיבור): "בשנת ה'תשכ"ה, כשהייתי ר"מ בישיבת ליובאוויטש חב"ד בתונס, קבעתי שיעור עם הכתה הגדולה שעה לשבוע בספר שירי דוד. והיות כי לא היה לנו רק טופס אחד מהספר, הוכרחתי לתמצת את הדברים בצורת שיעור, עם כללים ותרגילים לעבודות בית. בין התלמידים היה גם בנו של המנהל הרה"ג ר' ניסן פינסון שליט"א, הוא הרב ר' יוסף יצחק פינסון הי"ו (כעת בעיר ניס בצרפת). וב"ה

ראיתי הצלחה בעמלי, ותוך שנה כבר ידעו התלמידים לסדר לוח בעצמם כולל המולדות והתקופות, ואפילו השוואת התאריכים שלנו לתאריכים לועזיים מלפני מאות שנים.

"לימים נסע המנהל ר' ניסן עם בנו לארה"ב לימים נוראים, לאחר מכן סיפר ששאל את האדמו"ר מליובאוויטש אם כדאי שבנו ילמד בישיבת תומכי תמימים בארה"ב, ואמר לו: יש לו עוד מה ללמוד בתונס... וגם בחן אותו בעצמו על כללי העיבור...".

השנים המאושרות בחיי

אחד מתלמידיו הקרובים של הרב מאזוז זצ"ל בישיבת חב"ד בתוניס, היה הרב דוד שמעון חדר ע"ה, ששמר על קשר קרוב עם הרב עד סוף ימיו (נלב"ע בעת מגפת הקורונה בשנת תשפ"א). בנו, הגה"ח רבי ברוך רפאל חדר שליט"א (המכהן כשליח הרבי זי"ע לשכונת מלחה בירושלים ת"ו, מחבר ספרי 'כתב ברוך' עמ"ס בבא בתרא ותמיד ועוד), סיפר בשיחה ל'כי קרוב' כיצד הגיע אביו ללמוד אצל הרב מאזוז:

"משפחתו של אבי מורי ע"ה עברה מג'רבה לתוניס לאחר שרבי מצליח זצ"ל כבר הקים בה את ישיבתו, כסא רחמים, ואבי היה אמור להצטרף לספסליה מיד עם הגיעו לעיר. אלא שרצה הקב"ה וממש בסמיכות להגעתם לתוניס נערכה חתונת בנו הצעיר של רבי מצליח, רבי רחמים שליט"א, וסדרי הישיבה לא התקיימו כרגיל במשך אותו שבוע. כיוון שהוריו של אבי חפצו שהוא ייכנס מיד ללימודים סדירים בישיבה, הוא נכנס בינתיים ללמוד בישיבת 'אהלי יוסף יצחק' החב"דית; אלא שכשהסתיימו חגיגות החתונה והסדרים בישיבת כסא רחמים חזרו להתקיים כרגיל - אבי כבר לא רצה לעזוב את הישיבה החב"דית..."

"אימו, מרת מזל טוב ע"ה, שימשה עוד קודם לכן כמנהלת המטבח של ישיבת כסא רחמים, וחשה שלא בנוח עם העובדה הזו. היא התנצלה באוזני רבי מצליח על שכנה לא רוצה לעבור לישיבתו, ורבי מצליח ענה בחיוך: הוא הרי לומד אצל בני רבי מאיר, זה אותו דבר..."

"רבי מאיר בילה עם תלמידיו כל היום כולו, מהבוקר עד השעה 6 בערב - אז עברו לשמוע שיעורי חסידות מהרב פינסון. הלימוד אצל רבי מאיר לא היה רק הרצאת תוכן הסוגיות גרידא, אלא כשיטתו המפורסמת - כל אחד מהתלמידים קרא את הגמרא והסביר, תוך שהרב מאזוז מלמד אותם כיצד לעשות זאת בצורה נכונה ומשפר את יכולות העיון העצמי שלהם.

"הקשר הנפשי בין הרב לתלמידיו היה עצום. שנים רבות לאחר מכן אבי שמר על קשר עם הרב והתייעץ איתו בנושאים שונים. משך תקופה מסוימת ערכתי כתב עת תורני, וביקשתי מהרב מאזוז שיכתוב מאמר הלכתי עבורו. הרב הגיב ואמר שלבנו של תלמיד מהישיבה בתוניס הוא לא יכול לסרב, וכתב עבור הקובץ מאמר נכבד..."

"הרב לימד את תלמידיו לכתוב בכתב ספרדי עתיק ('מעל'ק') כפי שנשתמר במסורת תוניס, ודאג שלכל אחד תהיה מחברת בה יכתוב חידושי תורה ויסכם את הסוגיות הנלמדות. למחברות של התלמידים

"ב"ה ראיתי הצלחה בעמלי, ותוך שנה כבר ידעו התלמידים לסדר לוח בעצמם כולל המולדות והתקופות, ואפילו השוואת התאריכים שלנו לתאריכים לועזיים מלפני מאות שנים"

נסע בשליחות רבו לפעול בתוניס.

הרב מאזוז דיבר ברבים פעמים רבות על דמותו של הרב פינסון כשנימת געגועים נשזרת בקולו, וסיפר על פועלו בהערכה עצומה. בספרו 'מגדולי ישראל' חלק ג', המוקדש לחכמי תוניס, סיכם הרב: "למעשה, הרב פינסון הקים עולה של תורה בתוניסיה. אחרי שרוב הרבנים עלו לארץ ישראל או הלכו לעולמם, בא הרב פינסון לתונס ובנה אימפריה של תורה וחינוך. אי אפשר לדמיין אפילו, כמה בחורים היום לומדים תורה, לומדים בישיבות, או על כל פנים התקרבו ליהדות, בזכותו". זכר מעניין לדבר נמצא כבר בספר השו"ת של אביו 'איש מצליח' (ח"ב סימן לא) שכתב בדרך אגב בתשובה משנת תשכ"א בעניני מקוואות: "ומעשה בעירנו שבא חכם אשכנזי, הרב ניסן פינסון יצ"ו מחסידי ליובאוויטש, שדרכם תמיד ליכות את הרבים, ורצה לעשות פה מקוה טהרה...".

בשנת תשכ"ב הקים הרב פינסון את ישיבת 'אהלי יוסף יצחק' החב"דית בתוניס, בה למדו בני העיר מגיל ינקות עד לנישואיהם. בראשות הישיבה הועמד הגאון רבי מצליח מאזוז, וגם בנו בכורו רבי מאיר, שהיה אז בן 17 בלבד, כיהן בה כריש מתיבתא ומסר שיעורים. לאחר כשנה עבר רבי מצליח להקים את ישיבת 'כסא רחמים הספרדית', אך במקביל הורה לבנו רבי מאיר להמשיך לעבוד בישיבת חב"ד וכך היה משך תשע שנים.

לא רק את סוגיות הגמרא לבדן לימד הרב את תלמידיו, אלא גם את

חבר אני לכל אשר יראוך

קשר אמין היה לרב מאזוז זצ"ל עם כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ומשנתו. "הנשר הגדול", כינה הרב את הרבי, ופירש: "הנשר, עיניו צופיות למרחקים. הוא אינו מסתכל על ההווה האפור והחיוור", והרחיב לתאר כיצד הרבי צפה למרחוק ופעל להקדים רפואה לתחלואי הדור. הרב סיפר בעצמו מספר פעמים על מופתים שונים שהתפרסמו על הרבי, אך במיוחד אהב לספר על המופתים האישיים שזכה לראות בזכות ברכתיו הקדושות.

שלוש שנים לאחר נישואיו של הרב עם הרבנית עליה השלום, טרם נולדו להם ילדים. לקראת חודש החגים של שנת תשכ"ח, נסע השליח לתונים הרב ניסן פינסון עם משפחתו לחצר קדשו של הרבי, והציע לרב מאזוז למסור את שמו ושם רעייתו לברכה אצל הרבי. הרב מאזוז קיבל את ההצעה בשמחה, הרב פינסון מסר את השמות והרבי זי"ע ענה שהוא יזכיר את השמות על ציון חותנו אדמו"ר הריי"צ זי"ע, והמליץ להוסיף בהידור מסוים. כשהרב פינסון חזר לתונים, הרב מאזוז ניגש אליו מיד והודיע לו בהתרגשות שיש בפיו כבר בשורות טובות.

שנים רבות לאחר מכן, בראשית חודש תשרי תשנ"א, נפגעה הרבנית מאזוז מאירוע מוחי ל"ע. היא עברה סדרת בדיקות, שלאחריה ניגש הרופא אל הרב מאזוז והנחית בפניו את התחזית האיומה: מדובר בפגיעה מוחית חמורה, והרבנית ככל הנראה תישאר ללא הכרה עד פטירתה. את ליל יום הכיפורים של אותה שנה עשה הרב זצ"ל במסדרונות בית הרפואה, כשהוא שרוי באמירת תהילים רצופה מעומק ליבו.

חסיד חב"ד צעיר ושמו הרב שבתאי ויינטראוב, לימים מנהל מכון 'באהלי צדיקים', ששהה בחודש החגים בחצרו של הרבי, שמע על מצבה החמורה של הרבנית מאזוז. למחרת יום הכיפורים הוא עבר לפני הרבי במעמד השליחות-מצוה לצדקה, וביקש מהרבי ברכה עבורה. הרבי נתן עבורה דולר לברכה, וזה הגיע לידי הרב באמצע חול המועד סוכות. כשבוע לאחר מכן הרבנית פקחה את עיניה והחלה לדבר...

כל ימי ייחוס הרב את נס רפואתה של הרבנית לברכתו של הרבי, וסיפר על כך בהתרגשות פעמים רבות. כשנה לאחר מכן, בכסלו תשנ"ב, הרב אף הגיע בעצמו לחצר הקודש בברוקלין ושהה שם שבת שלימה, על מנת לפגוש את הרבי ולהודות לו. ביום ראשון עבר לפני הרבי במעמד הנזכר ומסר לו את ספרי אביו הגדול, ומעשה פלא היה שהרבי נתן לו - ללא שביקש - תשעה דולרים.

תשע שנים חלפו, ובליל ט"ז בכסלו תשס"א נפטרה הרבנית לבית עולמה. אר"צ פירש הרב שתשעת הדולרים היו כנגד תשע השנים שנוספו לרבנית על שנות חייה בעלמא דין...

תשעה דולרים - תשע שנות חיים. הרב מאזוז מקבל את ברכתו המיוחדת של הרבי, עליה היה מספר רבות. על השולחן מונח ספר בו נראית תמונתו של אביו רבי מצליח הי"ד שהביא כמתנה לרבי

חסידות ומסורת אבות - אין סתירה

מלבד הקשר האישי עם שלוחיו של הרבי בתונים והמופתים שזכה לראות בזכות ברכתיו, הרב דגל בהשקפתו של הרבי בענייני השעה וחזר על עיקרי הדברים בפני שומעי לקחו פעמים רבות.

אחת הנקודות המרכזיות שדיברו אל לבו של הרב זצ"ל, הייתה שיטתו של הרבי בעניין קירוב אחינו בית ישראל לשמירת התורה והמצוות. ללא הרף חזר הרב על דבריו של הרבי על החובה להפיץ יהדות בכל האופנים ולכל שכבות העם, וכי אל להם לבני תורה להסתגר בארבע אמותיהם הפרטיות של תורה והלכה ולנקוט באמירת "אני את נפשי הצלתי".

בחר הרב שמות כמו לספרי חידושים ותיקים: למחברת של אבי, למשל, קרא הרב 'פרי חדיש' - על שמו 'חדד דוד שמעון'...". בהקשר לעובדה זו האחרונה, הנה עוד אנקדוטה מעניינת: כמוזכר לעיל, הרב יוסף יצחק פינסון, בנו של השליח הרב ניסן, למד גם הוא תחת שרביטו של הרב מאזוז. כשבגר ואביו חפץ לשולחו לשיבת 'תומכי תמימים', המתנהלת כולה על פי מנהגי ואורחות חב"ד, הרבי זי"ע הורה לו, כאמור, שעדיף שיישאר בתונים וילמד בישיבה המקומית. כך למד הבחור האשכנזי הצעיר אצל הרב מאזוז לקרוא בתורה בדקדוק ומבטא תוניסאיים טהורים ולכתוב בכתב הספרדי העתיק. למחברת החידושים שלו קרא הרב "י"י"ף בְּגָדָלו" (יחזקאל לא, ז) - ראשי תיבות יוסף יצחק פינסון...

בישיבה החב"דית גילה הרב מאזוז את אורה של תורת החסידות, והיה שותף פעיל בחיים החסידיים של בחורי הישיבה. הרב חדר ע"ה סיפר, שבאחד הימים אירע שהרב פינסון לא היה יכול למסור את שיעור החסידות בערב. הרב מאזוז עוד שהה בשטח הישיבה וכשראה את התלמידים הצעירים מסתובבים חסרי מעש, אסף אותם לכיתה ושאל: מה אתם לומדים כעת? התלמידים הראו לו את מאמר החסידות שלמדו אז, והרב מאזוז החל למסור להם שיעור במאמר...

מאוחר יותר בירר הרב פינסון וגילה שהשיעור של הרב מאזוז היה מוצלח מאוד... מיני אז ביקש מהרב מאזוז באופן קבוע להחליף אותו כל אימת שלא יוכל להגיע, עקב טרדותיו בניהול שאר המוסדות. כך אירע שהרב מאזוז מסר בעצמו שיעורי חסידות כפעם בפעם.

לימים כתב הרב זצ"ל בערגה על ההתוודעויות החסידיות שהשתתף בהן בתונים: "לעולם לא אשכח את לילות י"ט כסלו היפים והנעלים במסיבה חסידית עם הרב ניסן... איך בהתרוממות הרוח שרים יחד, המונים ותלמידי חכמים: 'ברוך אלקינו שבראנו לכבודו' דרבקות רבה, כשחוזרים ומשננים חזר ושנן את המילים 'והבדילנו מן התועים'... בחוץ, נוער ערבי פראי משתולל עם נוער אירופי, ומבפנים - חום ואור בלבבות".

הירצחו של רבי מצליח הי"ד בידי בני עוולה ישמעאלים בשנת תשל"א, גרם לבני משפחת מאזוז המעטירה לעלות ארצה ולבנות מחדש את פארה של תונים, ישיבת 'כסא רחמים', והפעם בבני ברק. לימים, בספריו ובשיעוריו סיפר הרב ללא הרף שמועות ועובדות מימי כהונתו בישיבת חב"ד בתונים ומרבני הישיבה. פעמים רבות הזכיר את הדיון בין הרב ניסן פינסון לאביו רבי מצליח על שתיית מים בזמן ה'תקופה' לפי שיטת אדמו"ר הקדוש; מספר שמועות מביא הרב בספריו ובתשובותיו מהרה"ח רבי שמחה צירקינד ע"ה, לימים עסקן נמרץ ומשלוחיו של הרבי זי"ע למדינת קנדה, שלימד כשלוש שנים בישיבה בתונים, וגם משאר רבני ותלמידי הישיבה.

פעם תיאר הרב זצ"ל בסגנונו הנעים את אותן שנים: "זכיתי ללמד תלמידים בישיבת חב"ד בתנוס במשך תשע שנים, ואותן שנים היו הכי מאושרות בחיי, כי הרב ניסן זצ"ל היה משלם בעין יפה ומעריך את התורה והחכמה ומסורת ספרד, לא כמו אחרים

"אידי דטריד למפלט לא בלע", היה מצטט הרב את הכלל ההלכתי מדיני איסור והיתר, באמצעותו ביאר הרבי את הכוחות המיוחדים הניתנים לכל העוסקים בהפצת היהדות וזיכוי הרבים, לבל יושפעו חלילה מאווירת הרחוב ואדרבה – יקרינו עליו מאורה של תורה. במיוחד חיבב הרב את הדיבור בעניין 'מבצע תפילין' שהחל בעת מלחמת ששת הימים, והפליא במעלתו המיוחדת ובזכות העצומה שיש בהוצאת אלפי יהודים מגדר 'קרקפתא דלא מנח תפילין'. פעם אחת, כאשר הזכיר הרב את מבצע הדלקת נרות שבת ויום-טוב חזר בהנאה רבה על הראיה שהביא הרבי זי"ע לכך שגם ילדות צעירות ראוי שידליקו נרות לצד אימותיהן, מרבקה אמנו שהדליקה את נרות שבת בגיל שלוש.

בהזדמנות מסוימת אמר: "כבר העיד דוד המלך: 'חבר אני לכל אשר יראוך'. ואני מוסיף ואומר: אל תקרי חבר אלא חב"ד, שהרי הרי"ש והדל"ת מתחלפות... אתה רואה אנשים שמזכים את הרבים, שמזכים גם כאלו שמעולם לא הניחו תפילין, שלא השאירו פינה בעולם שלא הלכו אליה וזיכו אותה...". ובפעם אחרת הוסיף וחייד: "האדמו"ר זצ"ל... הוא שחזק את היהדות החרדית שתעבור מעמדת התגוננות לעמדת תקיפה, ונתן את הכלים להסביר את היהדות... הוא זה שהתחיל לתבוע שלא יירתעו מלהיכנס לקיבוצים ולדבר איתם... הרבי לימד שאסור להתייחס משום יהודי".

"שלוש השלמויות" עליהן נאבק הרבי במלחמת קודש בת שנים ארוכות, זו הגדרה שהרב עצמו השתמש בה. "שלמות התורה, שלמות העם ושלמות הארץ", בערו בליבו והוא עסק בשמירה עליהן ללא הרף. הרב דיבר בחריפות בנוגע לחוק "מיהו יהודי" וחובת תיקונו, גם בחלוף שנים רבות מאז נושא זה תפס כותרות ראשיות בעיתונים. "הרבי מליובאוויטש זי"ע הרעיש עולמות שיתקנו את החוק, אבל חיפשו אמת לאות להשתמט מכך. אמרו שלא מספיק להוסיף את תיבת "כהלכה", כי אולי פירושה כהלכה של הבג"ץ... וכי יש הלכה כזאת בעולם? ! בג"ץ זה לא הלכה, הוא נגד ההלכה... אחר אחר, שצריך לכתוב "כהלכה כדעת כל האחרונים", וכן על זה הדרך... ובסופו של דבר לא יצא כלום. משנת תש"ל ועד היום – חמשים שנה הסעיף הזה "כהלכה" לא נכתב! למה? ! זה חורבן אחר חורבן אחר חורבן".

מלחמה נוספת אותה לחם הרב בעו, היא המלחמה על "שלמות הארץ". הרב סבר שאיסור חמור הוא למסור שטחים מארץ הקודש לידי המחבלים, וכי זהו פיקוח נפש של ממש. הוא חזר ודיבר על עניני הצופיות של הרבי זי"ע, שדיבר בכאב עצום בנושא וחזה את התוצאות המרות. הרב התנגד בחריפות להסכמי אוסלו וגרורותיהם, הוציא פסקי דין ו'קול קורא' בנושא, והשתתף בגופו בהפגנות נגד גירוש גוש קטיף. בנו בכורו של הרב, שנולד בברכתו של הרבי, הרה"ג רבי גדעון שליט"א, אמר בהלוויה: "אתה היחיד שבזמן הסכמי אוסלו האומללים, אמרת לי בוז הלשון – 'אתה עוד תראה כמה דם של אלפים יישפך מעם ישראל'... כמה שצדקת אבא, וחבל שצדקת. אני בטוח שאם לא היית צודק היית שמח, אבל לצערנו הרב צדקת".

גם בענייני "שלמות התורה" הלך הרב זצ"ל בשיטתו של הרבי זי"ע: כשפרסם הרבי שצורת ולחות הברית העגולים היא מעיוות הנוצרים, ויש לעשות את צורת הלוחות בריבוע, הורה הרב לשנות את צורת הלוחות שבחזית בנין הישיבה למרובעים. כשהגיע אליו החלק השלישי של 'חידושים וביאורים בש"ס וברמב"ם' בו נערכו חידושי של הרבי משיחותיו, כתב לעורך, ידידו הגה"ח הרב חנניה יוסף אייזנבך זצ"ל, ראש ישיבת תומכי תמימים בבני ברק: "נגה עלינו אור בהיר... עיינתי בכמה סימנים מהספר ואורו עיני, ובפרט מש"כ בסימן מה על ציור הגביעים בכת"ק הרמב"ם ז"ל שלכאורה הם מהופכים, ש"י ודפח"ת. וחמרא למריה וטיבותא לשקייא להדר"ג נר"ו עורך הספר בטוב טעם ודעת, חכמה מפוארה בכלי מפואר. ואין לי להאריך כי אם בהבעת תודה שנית על האוצר הנפלא שזכיתי בו".

לרגל סיום המחזור השני של לימוד הרמב"ם על פי תקנת הרבי, כתב הרב מאמר מיוחד בשם "מסגולות לשונו של הרמב"ם", עם הקדמה קצרה בשבח התקנה ואזהרה "ח"ו לפקפק ולצאת נגד לימוד זה" (המאמר נדפס שוב ב'אור תורה' ניסן תשמ"ז, ולאחר מכן בספר 'כסא המלך', כשהקדמה משולבת בגוף המאמר), וכן השתתף באירועי סיום הרמב"ם המרכזיים ונשא בהם דברים בתורת הרמב"ם ובשבח התקנה.

מחתירתו לאמת, הרב זצ"ל ראה לנכון לשלול בנחרצות הנהגות שונות או אפילו מנהגי חב"ד מוסמכים שלדעתו לא היו מדויקים כל צרכם. לעיתים גם הראה פנים לדבריו מכתבי אדמו"רי חב"ד עצמם, והתכתב בנושא עם רבני חב"ד בארץ הקודש. ואף גם בזאת שב והדגיש, שאין הדברים אמורים אלא בנוגע למנהגים, ואין זה נוגע כמלוא נימה בהערצתו לחסידות ולמאוריה.

הרב נהג לעורר ולהבהיר, שוב ושוב, כי אין כל סתירה בין לימוד החסידות ועבודת השי"ת בדרכה, לשמירה על מסורת ומנהגי האבות והדורות הקודמים. לעיתים מזומנות סיפר את שראו עיניו בישיבת חב"ד בתוניס הביירה, עד כמה הקפיד הרב פינסון שלא לשנות כמלוא נימה ממנהגי המקום, בהתאם למכתביו של הרבי זי"ע שהורה שאין לבן עדות המזרח לשנות ממנהגי המסורים בידו, ויחד עם זה יש להקדיש זמן ללימוד החסידות והליכה בדרכיה.

הבקיאים בפרק "הקומץ רבה" עם כל המפרשים... נותנים עבודה ואחר כך לא משלמים עליה...

"בליל כ"א טבת התשל"א, ראה הרב פינסון בחלומו שנרצח רב בעל זקן. בבוקר קם מופתע מחלומו, וקיבל על עצמו תענית חלום. ואכן, באותו יום נרצח אבא מארי הי"ד. לאחר רציחתו, רצה הרב פינסון להוסיף לי שליש במשכורת כדי שאשאר בישיבה שלו בתונס, אך לא יכולתי לעזוב את האחים שלי הי"ו ולגור בארץ הדמים שרוותה מדמו של אמה"ג זצ"ל, ועליתי ארצה. אך תמיד יש בלבי פינה חמה לאותן תשע שנים שלימדתי בישיבת חב"ד".

פשטי הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון

מפעלו המרכזי של הרב מאוזו זצ"ל בחינוך והעמדת הדור החדש של יוצאי תוניסיה בארץ הקודש, הוא ללא ספק שימורה והנחלתה של שיטת העיון התוניסאי. השיטה מתמקדת בדיוק לשונותיהם של הגמרא, רש"י ותוספות, והבנה בהירה בכוננתם על פי השכל הישר.

במאמר הראשון בספרו 'דרכי העיון' המקבץ את מאמרי והרצאות הרב בנוגע לדרך העיון, מונה הרב חמישה כללים עיקריים בדרך העיון בלשונות הגפ"ת: אין חסר, אין יתיר, יש לחשוב ולהבין איזה פירוש באו לשלול, לאחר שמתרצים קושיות – יש לחזור ולהבין האם וכיצד הקושיות מתורצות, ולאחר הלימוד יש לסכם את הסוגיה בכתב ולהשוות את הסיכום ללשונות הראשונים: אם הסיכום קרוב בעיקר תוכנו ללשונותיהם, הרי זו ראייה שהלומד היטב להבין ולכוון לאמיתתה של תורה. כך מגיעים לאמיתת "פשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון", בלשון הרמב"ן.

"בינו ודעו נאמנה", כותב הרב בהקדמת הספר, "כי השיטה הנקראת כיום שיטה ספרדית, היא היתה לנחלה אצל רבותינו הראשונים וגדולי האחרונים, אשכנזים וספרדים. אשרי שיאחז בסנסניה ואכל מעץ החיים וחי לעולם, והיתה לו שמחת עולם".

הרב מבהיר: "ודע עוד קורא יקר שאין לנו שום דבר נגד הפלפולים. ובח"ו! למדנו ספרי פלפולים, כגון צ"ח ואור חדש בפסחים ולב אריה בחולין ועוד... אבל כל זה טוב ויפה אחר שמבינים את הפשט. לא כמו שעושים היום שמדלגים על רש"י ומאבדים אוצרות נפלאים הטמונים בו, ומדלגים על מהרש"א ואינם מבינים אותו כלל, ובונים שבעה רקיעים באויר בלי להבין את הפשט!"

כאמור, בשיעורים בישיבת כסא רחמים, לא הרב מסר את השיעור כי אם התלמידים. התלמיד קרא וביאר את הגמרא, והרב האזין לו בקשב רב, כשהוא מעיר ומוסיף, ומשפר את הדיוק ואת ההבנה – והכל בנועם וברכות, תוך שהוא משחיל מילתא דבריוותא כדי שלא להלחץ את התלמידים... כך למדו התלמידים על בשרם כיצד ללמוד.

כאמור, הרב מזכיר בספריו ובשיעוריו שמועות מפי הגה"ח רבי שמחה צירקינד ע"ה, שלימד תקופה מסוימת בישיבה בתוניס. על פי רוב עוסקות השמועות במנהגי בני אשכנז וכיוצא בזה; אך כמה פעמים חזר הרב הלצה משמו של הרב צירקינד לגבי דרך ההוראה הייחודית שלו, ואף הביאה בספר 'דרכי העיון': "רבי מאיר, יש כאלו שמלמדים את התלמידים לעיין, אתם מלמדים את התלמידים להתעניין..."

הרב חדר תיאר באוזניו כיצד חדרו הדברים בתלמידיו של הרב: "אבי מורי ע"ה, שנפשו היתה קשורה בנפשו של הרב מאוזו, למד בדיוק כפי שחינך אותם הרב מאוזו בתוניס. פנינה נפלאה היה חזר באזני משמו, בנוגע לדברי רש"י הנראים סתמיים ומובנים מאליהם אך באמת הם באים לתרץ קושי גדול – כשרש"י כותב בתחילת הפירוש "כלומר..." כוונתו היא "כולו-מר", שהסוגיא מוקשה ביותר וזקוקת תירוצ טוב...

"לאחרונה מצאתי במחברתו של אבי מימיו בישיבה בתוניס, שהוא מביא תירוץ שתייר לו הרב מאזוז על קושיא ששאל בסוגיא בריש מסכת בבא בתרא. הוא כותב כך בפשטות "ותירץ מורי..." בעז"ה הדברים יובאו בהרחבה בספרי 'כתב ברוך' עמ"ס בבא בתרא העתיד לצאת לאור בקרוב".

יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות

כפוסק ומנהיג לאחיו שסימל את השילוב הייחודי בין עממיות ופשטות לבין עומק נדיר וגאוני, בין שמירה קנאית על מסורת ומנהגים לבין אחדות ישראל ללא מחיצות בין המגזרים והעדות, אך טבעי היה שהרב זצ"ל יעסוק בעצמו בתורת החסידות המקדשת באורחותיה והשקפתה מיוזגים כעין אלה ויאור, כל שכן לאחר שתחילת נביעתה של תורתו ולימודה ברבים היו בישיבה חסידית.

במאמר מיוחד שכתב בשנת תשמ"ב, הגדיר הרב היטב את הסתכלותו על תורת החסידות:

"תנועת החסידות באה להחיות ולהלהיב את הרגש הפנימי והמוסר שביהדות. מה שעשו רבותינו ר' שלמה בן גבירול ור' יהודה הלוי בשיריהם, המלאים צימאון והתלהבות לבורא עולם עד כלות הנפש

ללמוד לענות לחורפינו דבר, אם מצד הפילוסופים (הגויים והיהודים), ואם מצד הקראים. יותר מאוחר – ספרי המוסר (שערי תשובה לרבנו יונה, מסלת ישרים ועוד). נגד החקירה המופרזת – עמדה הקבלה בפרץ. "אמנם הקבלה היא נחלת יחידי סגולה. באה החסידות – תנועה עממית שכולה רגש טהור וצמאון להקב"ה בבחינת "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", והיא מפרנסת ומזינה ברוחניות את כל שדרות העם, גם את המתנגדים. בספר "נפש החיים" להגר"ח מוואלוויץ נמצאו רעיונות חסידיים. ולהבדיל: סופרים חילוניים גמורים בדורנו (כגון אליעזר שטיינמן) נמשכו ליהדות על ידי אורה של החסידות.

"לתלמידים צעירים לא לימדנו חסידות, כי 'היום קצר והמלאכה מרובה'. אצלנו לומדים גמרא רש"י תוספות ומהרש"א בשיטת העין (שיטה זו נשתכחה היום ברוב הישיבות), פסיקת ההלכה וכתובת חידושים ושו"ת. קריאה נכונה בתפלה ובתנ"ך על פי כללי הדקדוק, כתב ספרדי וחכמת העיבור ועוד. אולם בשיחות המוסר הניתנות בישיבה משמיעים כפעם בפעם סיפורים ורעיונות חסידיים. בכל מוצאי שבת אחרי שיעור 'עין יעקב' היינו מסיימים בסיפור מהבעש"ט ותלמידיו מספר 'ספורי חסידים', שאין כמותם לנטוע אמונה צרופה בקרב השומעים. בודאי שאנו שמחים על בחורים צעירים המקדישים זמן לספרי חסידות ולומדים תניא, או ספר המדות (ברסלב) וכדומה, בתנאי שבענייני הלכה ומנהג לא יחזרו ממנהגי העדות שלנו. נהרא נהרא ופשטיה".

לא רק כאמצעי להתעוררות ודרך בעבודת ה' ראה הרב את החסידות, אלא גם כתורה שלימה שצריכה לימוד. כפי ששלט בכל שאר מקצועות התורה, היה הרב בקיא מופלא גם בפנימיות התורה. ולא רק שאצר בזכרונו הנדיר את אלפי הספרים שלמד, החל מזוהר וכתבי האריז"ל וכלה בספרי חסידות חדשים גם ישנים, אלא שהביא מדבריהם בתדירות בספריו ובשיעוריו ונשא ונתן בהם כדרכה של תורה (כמדומה שאחד מספרי החסידות המצויינים במיוחד בספרי הרב זצ"ל, הוא ספר 'דרך מצותיך' לאדמו"ר בעל הצמח צדק).

חביבות מיוחדת הייתה לפניו דווקא לספר התניא קרישא, ספר היסוד של כ"ק אדמו"ר הזקן. הרב זצ"ל המליץ ללמוד בו, והתבטא פעמים רבות שבהיותו בתוניס למד את ספר התניא שלוש פעמים – נקל לשער מהי חזרה ג' פעמים של הרב מאזוז, שזכר היטב ספרים רבים שעייין בהם רק פעם אחת... מקובל אצל חסידים ש"תניא" הוא אותיות "איתן", כי סגולה רוחנית יש בו לגלות את תוקפה ואיתנותה של הנשמה. הרב זצ"ל היה חוזר אמרה זו, ומוסיף ואומר על פי דרכו: האותיות איתן הן אותיות העתיד (שכשמוסיפים אותן לפעלים הם הופכים ללשון עתיד) – והלא ידועים דברי גדולי החסידות שעם ספר התניא יקבלו את פני משיח צדקנו, כיון שספר זה הוא התנוצצות של העתיד לבוא!...

בהזדמנות אחרת דרש הרב: "כי אתה תאיר נרי י"י אלקי יגיה חשכי" – "תאיר" ו"נרי" אלו שני אורות, כשמו הקדוש של בעל התניא – שניאור, ו"תאיר נרי י"י אלקי" – ראשי תיבות תניא! ובאחד ממאמריו, כשהביא את הטענה שהמימרא שבתחילת ספר התניא אינה ברייתא כלל (עליה מתאים לומר "תניא") אלא דרשת רבי שמלאי, האריך לציין מראי מקומות שרבי שמלאי היה תנא בוודאי, ושגם על דברי אמוראים שייך לכתוב תניא...

על המפגש הראשון שלו עם ספר התניא, סיפר הרב במספר מקומות: "זכורני שאבא מארי זצ"ל קיבל ביום כ"ח באדר התש"ך ספר התניא בפורמט קטן מהרב ניסן פינסון, וזו היתה פעם ראשונה בתנוס ששמענו על ספר התניא. שאל אבא: 'האם זה קבלה'? וענה הרב פינסון בחיך: 'זה דבר שכלי'... כלומר אמנם היסוד הוא בספרי קבלה, אבל כאן הדברים מוסברים יותר לשכל".

"אין לנו שום דבר נגד הפלפולים. ובחול"ל למדנו ספרי פלפולים, כגון צל"ח ואור חדש בפסחים ולב אריה בחולין ועוד... אבל כל זה טוב ויפה אחר שמבינים את הפשט. לא כמו שעושים היום שמדלגים על רש"י ומדלגים על מהרש"א"

– עשתה החסידות בריקודיה ובשתיית משקה "לחיים" שלה. אולם המטרה אחת היא: שמירת התורה והמצוות מכל משמר. יהדות חיה, ערנית ותוססת, היודעת לזקוף קומתה בכל מצב, ולצפות ולקוות באמונה שלמה ליום ישועה כי בוא יבוא".

וביתר פירוט שב וכתב (נדפס לאחר מכן בספרו 'מגדולי ישראל' חלק ב' ע' תקלז):

"לימוד ש"ס ופוסקים בלי רעיונות של אמונה והשקפה טהורה, הרי זה כגוף בלי נשמה. גם חז"ל בגמרא שילבו מדי פעם אגדה בהלכה, כי אחרת הלומד יהיה בבחינת "סטודנט לגמרא". בכל דור ודור משלימים את זה בצורה אחרת. במשנה שולבו מאמרים של מוסר ודרך ארץ במסכת אבות ועוד. בגמרא – עולם האגדה גדול ורחב. בימי הגאונים והראשונים – ספרי החקירה של רס"ג, חובות הלבבות והרמב"ם, כדי

השיעורים בשנים שלאחר מכן גילה הרב שכבר כתובות אצלו הגהות והערות על התניא כולו, ובעזרת השם עוד יפרסם ביום מן הימים...

הכתב והמכתב

כתיבתו של הרב רהוטה ומדויקת, מלאה במליצות וביטויים מהתנ"ך ומדברי חז"ל – ומאידך, מובנת ובהירה לכל קורא. מפעים לקרוא את החרוזים בהקדמותיו ובהמלצותיו, בעת שנחה עליו הרוח, השוזרים בתוכם מכל טוב התורה. הרב ייחד מאמרים שלמים לנושא הכתיבה התורנית הנכונה ובישיבתו מעודדים כתיבת שו"ת בהלכה בהדרכת הר"מים. שנים רבות לא הדפיס את כתביו עלי ספר, וחיידושי תורתו היו פזורים בקבצים תורניים, בעיקר בירחון הוותיק 'אור תורה'. נוהג היה לצטט את הפסוק בשיר השירים "שמוני נטרה את הכרמים, כרמי שלי לא נטרתי" – כאשר כוונתו לעבודות עריכה והגהה רבות לספרי חכמי תניס בהן טרח ויגע רבות. רק בשנים האחרונות, בין היתר בעקבות דחיפה וסיוע של תלמידיו, החלו כתביו לצאת בקצב מוגבר, והם עוסקים בכל חלקי התורה.

בין חיבוריו ניתן למנות את הסדרה 'מגדולי ישראל', ארבעה כרכים המכילים עשרות מאמרים מקיפים שכתב הרב במשך השנים על תולדותיהם ותורתם של רבותינו מכל העדות והחוגים. גם זה תחום בו הרב ראה צורך להשקיע הנחלת מעשיהם ואורחות חייהם של חכמינו לדורות הבאים. במאמרים אלו ניתוח מדויק על שיטתו בלימוד של כל חכם וחכם מתוך היכרות מקיפה של המחבר עם תורתם, כשבין השורות מובלעים עשרות חיידושי תורה ורעיונות מקוריים של הרב.

הסבל והמכאוב ליוו את הרב לאורך ימי חייו, אבל רבנו מאיר ניסים המשיך להאיר לעולם בניסים גלויים, והתמיד בגישתו האופטימית לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. בצוואתו שהוקראה בהלוויה כתב על כך דברים מצמררים: "בפתח דברי הנני מודה לה' יתברך שנתן לי כשמונים שנות

חיים ויותר, אחרי שנתייאשו מחיי עוד לפני כחמישים שנה. ואם כי השנים האחרונות היו מסובלים בייסורים, מכל מקום אל תבכו למת ואל תנוודו לו. ככו בכה להולך בטל שמבזבז את כל ימי חייו ללא מטרה". אכן, הרב השכיל למלא את ימיו ושנותיו בדברים החשובים באמת – לימוד התורה והעמדת תלמידים, עשיית חסד ואהבת ישראל.

לרוב ענוותנותו ביקש הרב בצוואתו שלא יספידו אותו: "המודעות על הפטירה תהייה בקיצור נמרץ. כמו כן לא יהיו הספדים לא בהלוויה ולא בשבעה ולא בשלושים". בני המשפחה והרבנים השתדלו למלא את בקשתו, ונשאו דברי התעוררות וחיזוק קצרים.

אף אנו בדברינו לא באנו להספיד את הרב הגאון זצ"ל, אלא לעורר את עצמנו למלא את החיסרון הגדול. הרב ברח מן הכבוד כל ימי חייו כבורח מפני האש, אבל תורתו הגדולה ודרכו הסלולה תאיר ותזרח בעזרת ה' עוד שנים רבות, מתוך עשרות חיבוריו שכבר נרפסו בכל תחומי התורה ואלה שיראו אור עולם בעתיד מכתביו, ועל ידי רכבות תלמידיו בארץ ובעולם, ממשיכי מורשתו ומוקירי זכרו. ■

סיפורי חסידים נוטעים אמונה צרופה

"בילדותי, בזמן שהייתי מתעייף מללמוד, היה לי שעשוע – לקרוא בסיפורי הבעל שם טוב. זכורני שהיו לנו סיפורי חסידים גם במקורם בלשון הקודש וגם בתרגום לערבית. לא היתה אשה בג'רבא שלא ידעה על הבעש"ט ותלמידיו, מתוך סיפורים שתורגמו לערבית בספרי חכמי ג'רבא... עד היום בשיחות המוסר הניתנות בישיבה, אנו משמיעים כפעם בפעם סיפורים ורעיונות חסידיים. גם בכל מוצאי שבת, כשהיינו לומדים שיעור בעין יעקב, היינו מסיימים עם סיפור מהבעש"ט ותלמידיו מספר "סיפורי חסידים", שאין כמותם לנטוע אמונה צרופה בקרב השומעים".

(מתוך המבוא לספר 'מגדולי ישראל' ח"א)

"לעולם לא אשבח את לילות י"ט בסלו היפים והנעלים במסיבה חסידית עם הרב ניסן... איך בהתרוממות הרוח שרים יחד, המונים ותלמידי חכמים: "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו" בדבקות רבה"

"עיינתי בספר התניא, וראיתי בסופו את ה'מורה שיעור' – החלוקה ללימוד יומי שנעשתה על ידי אדמו"ר הרי"צ זצוק"ל – ובתאריך י"ט בכסלו נכתב: "י"ט כסלו – ראש השנה לחסידות, גוט יום טוב. לשנה טובה בדרכי החסידות ולימוד החסידות תכתבו ותחתמו". ונפלאתי: מה הקשר בין איחולי שנה טובה ליום י"ט כסלו?! אך היום אני מבין היטב..."

שוב חזר וסיפר הרב כמה פעמים: "פעם באו לגאון רבי חיים עזר גרודזינסקי זצ"ל לקטרג על החסידים, ואמרו לו: החסידים אומרים ש"ט בכסלו הוא ראש השנה; המשנה אמרה "ארבעה ראשי שנים הם" – והם עושים חמשה, הם חולקים על המשנה! הגר"ע הכיר את השואל הקנטרן וידע שבעצמו נוהג בכמה קולות בענייני הלכה, ומשכך השיבו: לדאבוננו אצלנו הולך ומתמעט, ואילו אצלם הולך ומוסיף..."

אחד הרעיונות היסודיים של ספר התניא שהיו חביבים על הרב זצ"ל, היה הביאור המפורט בפרקיו הראשונים של שער היחוד והאמונה, מיסודו של מורנו הבעש"ט, בעניין ההתהוות התמידית של הבריאה מאיתו יתברך, על ידי שדבר ה'

בעשרה מאמרות נמצא בתוך הנבראים ומחיה אותם. הרב חזר על הנקודה הזו במספר מקומות, פעמים בקצרה ופעמים בארוכה, תוך שהוא מרחיב לבאר שהדברים יסודותם בהררי קודש בדברי הראשונים ובמדרשים, והראה לכל כיצד אדמו"ר הזקן הרחיב את היסודות הללו ופיתח אותם.

לדוגמה, באחד משיעוריו שהתקיימו בשבוע של י"ט כסלו (גיליון 'בית נאמן' פרשת וישב תשפ"ג), הקדיש הרב יותר ממחצית השיעור לחג הגאולה י"ט כסלו ולעניינה של תורת החסידות בכלל, ובתוך הדברים ציטט בארוכה את לשונות אדמו"ר הזקן בפרקים א-ב של שער היחוד והאמונה ופירש אותם בהרחבה. בין הדברים הזכיר הרב שפירוש הבעש"ט על הפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" מופיע כבר במדרש שוחר טוב (ואכן נתבאר על ידי גדולי הדורות כמה טעמים לכך שאדמו"ר הזקן מביא זאת בשם הבעש"ט), הראה כיצד נקודת הביאור נמצאת כבר בתמצות בספר החזו"ן, והרחיב במשמעות הדברים בחיי היום יום ובעבודת ה' של כל יהודי.

בירחון 'אור תורה' (טבת תשע"ג) פרסם הרב הגהות והערות לתחילת ספר התניא, לרגל מלאות 200 שנה להסתלקותו של אדמו"ר הזקן. באחד

הרבה סוגי מצוות

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר
ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (בב, ד)

לכאורה, איזה דבר בלתי מובן יש בכך שהקב"ה נתן לנו תרי"ג מצוות? ואילו הקב"ה היה נותן לנו מחצית מהמספר הזה, היה הדבר מובן יותר? וכי הכוונה היא לומר שדי במצווה אחת בלבד? ובעצם, מה ההבדל בין מצווה אחת לתרי"ג מצוות? מדוע היה מובן יותר אילו הקב"ה היה נותן לנו מצווה אחת, מאשר המצב שבו נתן לנו תרי"ג מצוות?

ועוד יש לדייק במשנה זו:

כיצד מביא ראייה על זה ש"רצה הקב"ה לזכות את ישראל" ממה שכתוב
ה' חפץ למען צדקו (של הקב"ה)? וגם: לשון המשנה "הרבה להם",
היינו ריבוי בכמות, וכיצד מביא ראייה מ"יגדיל תורה ויאדיר", שהוא גודל
איכותי.

ויש לבאר: הכוונה ב"הרבה כו' ומצוות" אינה לריבוי הכמות שבמצוות,
תרי"ג מצוות, אלא לזה שיש ריבוי באיכות, מה שהמצוות נחלקות לסוגים
שונים (כמו עדות חוקים ומשפטים), ולכל מצוה יש תוכן בפני עצמו.
ונשאלת השאלה: כיון שכל המצוות הן במהותן רצונו העצמי של הקב"ה,
הרי הן בעצם ענין ורצון אחד, ולמה הן באופן דריבוי, שכל מצוה יש בה
תוכן אחר?

ועל כך מבאר התנא ש"רצה הקב"ה לזכות את ישראל — לפיכך הרבה
להם תורה ומצוות":

"לזכות" = לזקן, ולא רק "לבטל"

הקשר שבין היהודי לקב"ה על ידי לימוד התורה וקיום מצוותיה יכול
להתבצע בשתי דרכים: היהודי יכול לעבוד את קונו מתוך קבלת עול
מלכות שמים. לא מעניין אותו מה הוא, באופן אישי, מבין ומרגיש. עצם
הידיעה שלו שהקב"ה ציווה עליו לעבודו גורמת לו למלא את רצון בוראו,
כעבד המציית לאדונו. דרך אחרת היא – ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך
הבנה והרגשה. היהודי מבין את גדולת ה' ואת משמעות המצוות, חש
תשוקה לקיימן, ולכן עובד את קונו.

לכל אחת משתי הדרכים הללו מעלה שאין בחברתה.

בעבודה של קבלת עול מלכות שמים יש מעלה בהיותה מבטאת
התבטלות מוחלטת לרצון ה'. כשאדם עובד כך את הקב"ה, הוא מוכיח
שוויון לחלוטין על מציאותו האישית, והתבטל באופן מלא אל הקב"ה.

מול זה יש מעלה בעבודה הנובעת מהשכל והרגש. עבודה של קבלת
עול והתבטלות אינה מזככת כל כך את מציאותו של האדם עצמו. היא
מתעלמת כביכול מאישיותו ומכוחות הנפש שלו, וכופה אותו להתנהג
על-פי רצון ה'. אך מה באשר לשכלו של האדם, לרגשותיו ולעונג שלו?
האם הכוחות האלה הזדככו? האם התקרבו אל הקב"ה? כלל וכלל לא.
השכל אינו מבין כלל מדוע צריך לקיים את המצווה. הרגש אינו נמשך
אל התורה והמצוות. גם כוח התענוג של הנפש נשאר שקוע בענייני
העולם. האדם רק 'עקף' את הכוחות הללו, ומנע את השפעתם על מערכת
העשייה. אבל גם אם אכן הצליח בכך – אין זה אלא שהכוחות האלה אינם
מפריעים לו, אך הם עצמם נותרו נחותים, חומריים ורחוקים מאלוקות,
בדיוק כשהיו קודם לכן.

לעומת זה, כשהאדם מכניס את שכלו, רגשותיו וכוח התענוג שלו לתוך
עבודת ה', כשהוא משתדל ששכלו יבין את תוכן הפנימי של המצוות,
שרגשותיו יהיו מחוברות אליהן, ושכוח התענוג יופנה לעברן – בכך הוא
מזכך ומעדין את נפשו ומקרב אותה לאלוקות. אין הוא שובר את כוחות
נפשו וכופה עליהם לקיים את רצון הבורא, אלא מביא אותם לידי כך שהם
עצמם ירצו ללמוד תורה ולקיים את המצוות.

וזהו כוונת המשנה:

בכדי לפעול "זיכוך" בישראל, אינו מספיק ענין הרצון העצמי
שבמצוות, ואינו מספיק אפילו ענין ה"חוקים" שבמצוות, שהם פועלים
"ביטול" באדם ולא "זיכוך" — אלא צריך להיות ריבוי מצוות, תרי"ג
מצוות שונות, כדי שכל רמ"ח אברי וסס"ה גידי האדם יזדככו.

אמנם לפי זה נמצא, שכדי "לזכות את ישראל" היתה ירידה במצוות
ממהותן העצמי שהן רצון אחד, לדרגא דריבוי והתחלקות.

ועל זה מביא את הכתוב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, שבו
מבואר התוכן הפנימי ד"לזכות את ישראל":

דוקא בהתלבשות הרצון דמצוות בתרי"ג מצוות פרטיות באה לידי
גילוי תכלית ושלימות האחדות שברצון דמצוות. וזהו "למען צדקו",
שה"לזכות את ישראל" אין זו ירידה ח"ו אלא אדרבה זהו גילוי אחדות
הפשוטה שלמעלה, צדקו של הקב"ה. כי הגילוי דאמיתית האחדות הוא
דוקא כשנמשך בתוך הריבוי.

וזהו מה שמסיים "יגדיל תורה ויאדיר", שעי"ז שהרצון נמשך בריבוי
מצוות, נעשית הגדלה והאדרה באיכות התורה.

(על פי "מחשבת החסידות" לרבי יואל כהן, הוצאת מעיינותיך, ע' 68 ואילך. ע'
231 ואילך)

הדן על מסכת מכות

תוכנה של מסכת מכות – על דרך המוסר
וההוראה בעבודת ה' – קשור עם כללות
ענין החורבן והגלות, כמרומו בשם "מכות",
ובפרט בפרקים "אלו הן הגולין", "אלו הן
הלוקין", וזהו תוכן הסיפור על נצחונה של
רומי וחורבן ירושלים וביהמ"ק שנתפרש
באריכות בסיום המסכת.

אבל התכלית והמטרה ד"מכות" היא –
לבטל את העניינים הבלתי רצויים שגרמו
אל הגלות – כמודגש במשנה האחרונה:
"כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם
וכו'".

ומבואר ומפורש עוד יותר בסיום המסכת
בשני הסיפורים שרבי עקיבא ראה בחורבן
והגלות – את העילוי והשלימות שבגאולה,
עד שאמרו לו "ניחמתנו", ש"נחמה" היינו
כמו "וינחם ה'", "נחמתו", שפירושו "לשון
מחשבה אחרת", ויתירה מזה, "נהפכה
מחשבתו" היינו הפיכת הבכיה לשחוק.

ותוכן הסיפורים מלמד אותנו הוראה
לעבודה המיוחדת שבזמן הגלות, כדלקמן:

הילוך בדרך הגלות

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן
עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין
בדרך

תנאים אלו מייצגים ד' סוגים כלליים
בכלל ישראל – כהנים, לויים, ישראלים
וגרים: ראב"ע היה כהן מיוחס (ראה סדר
הדורות בערכו), ורבי יהושע היה לוי, מן
המשוורים (ערכין יא, ב), ורבן גמליאל היה
נשיא, משבט יהודה, ורבי עקיבא היה בן
גרים (ראה סדה"ד בערכו) – ובכך סללו את
הדרך לעבודתם של כללות ישראל.

ו"מהלכין בדרך" קאי על מעשינו
ועבודתנו כל זמן משך הגלות שעל ידם באה
הגאולה, וכמאמר חז"ל "לא הגלה הקב"ה

את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו
עליהם גרים", ומבואר בדרושי חסידות
שאין הכוונה רק לגרים כפשוטם (שמספרם
מועט), אלא גם ובעיקר לבירור והעלאת
ניצוצות הקדושה שבכל העולם כולו. וכאשר
בני ישראל מסיימים את בירור והעלאת כל
ניצוצות הקדושה, ללקטם ולקבצם מכל
העולם כולו, אזי מסיימת הגלות, ונעשה
קיבוץ גלויות כל ישראל.

ובעת עסקם בעבודה זו –

ושמעו קול המונה של רומי... ברחוק מאה
ועשרים מיל

דאף שגם בעת ההליכה בדרך עסקו
בתורה, מכל מקום, בזמן הגלות גם העסק
בתורה גופא הוא (לא באופן של ניתוק
מהעולם, בבחינת "אני את נפשי הצלתי",
מתוך מנוחה ושלווה, אלא) באופן שיודעים
שהולכים בדרך בשליחותו של הקב"ה לברר

שמחת דירת ה' בתחתונים

בא חבוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה (בר, 8)

הקושיא מפורסמת בזה וכי צלו לנטל כל שאר מלות (חל"ג מהרש"א כג, 3)

אלא הכוונה היא שכאילו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה, כי על ידי האמונה לבדה יבא לקיום כל התרי"ג מצוות.

והיינו כשיעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחדיו יתברך האמיתי איך הוא ממלא כל עלמין עליונים ותחתונים, ואפילו מלא כל הארץ הלזו הוא כבודו יתברך, וכולא קמיה כלא חשיב ממש, והוא לבדו הוא בעליונים ותחתונים ממש כמו שהיה לבדו קודם ששת ימי בראשית, וגם במקום הזה

שנברא בו עולם הזה השמים והארץ וכל צבאם היה הוא לבדו ממלא המקום הזה, וגם עתה כן הוא לבדו בלי שום שינוי כלל.

והנה כשיעמיק בזה הרבה ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן בכל לב ונפש ומאד באמונה זו, כי רבה היא, כי היא קרבת אלוקים ממש, וזה כל האדם ותכלית בריאתו ובריאות כל העולמות עליונים ותחתונים להיות לו דירה זו בתחתונים.

והנה כמה גדולה שמחת הדייט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו, וקל וחומר לאין קץ לקרבת ודירת מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכדכתיב כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת אלי נאם ה'.

והנה כשיהיה לבו שש ושמח באמונתו ביחוד ה' בתכלית השמחה כאלו לא היתה

עליו רק מצוה זו לבדה, והיא לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות, הרי בכח וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה מעלה על כל המונעים קיום כל התרי"ג מצוות מבית ומחוץ. וזהו שאמר באמונתו יחיה, יחיה דייקא, כתחיית המתים דרך משל, כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו.

והיא שמחה כפולה ומכופלת. כי מלבד שמחת הנפש המשכלת בקרבת ה' ודירתו אתו עמו, עוד זאת ישמח בכפליים בשמחת ה' וגודל נחת רוח לפניו ית' באמונה זו, דאחכפאי סטרא אחרא ממש ואתהפך חשוכא לנהורא שהוא חשך הקליפות שבעולם הזה החומרי המחשיכים ומכסים על אורו ית', ואין שמחה לפניו ית' כאורה ושמחה ביתרון אור הבא מן החשך דייקא.

(על פי תניא פרק לג)

קולם של ניצוצות הקדושה מתוך רעש כו', אלא אדרבה - "וישבין בטח והשקט", ומה ששומעים אינו אלא "קול המונה של רומי"!

שריפת בית המקדש - באשמותו

ואנו בית הרום רגלי אלוקינו שרוף באש ולא נכבה?

"ואנו בית אלוקינו" היא לכאורה לשון יתירה, ויש לבאר כוונתם, ששריפת "בית הרום רגלי אלוקינו" - אינה בגלל חזקם ותקפם של נבוכדנאצר, אספסיינוס או טיטוס, ריבוי חילותיהם עם כל מכונות המלחמה כו'; וזוהי "כפירה" לומר כן; גם אם היו מתקבצים כל מלכי מזרח ומערב לא היו יכולים, מצד עצמם, להחריב את ביהמ"ק ולהגלות את ישראל מעל אדמותם, כיון שאין לאוה"ע שליטה על בני ישראל, אלא הסיבה לכך היא בגלל הנהגתם של בני ישראל, כדאיתא בגמרא ש"מקדש ראשון .. חרב מפני ג' דברים שהיו בו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים .. מקדש שני .. מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם". ועל דרך זה בנוגע לניצוצות הקדושה שנכללו ונשרפו באש זרה - שלולי התערבותם של בני"א אין זה בכח הקליפה וסט"א מצד עצמה.

וזהו טענתם של התנאים: מהי התועלת בטרחה והיגיעה והצער שבהליכה בדרך במעמד ומצב ירוד ביותר?!

תשובת ישראל - למעלה ממדידה והגבלה

אמר להן לכך אני מצחק ומה לעוברי רצוני כך לעושי רצוני על אחת כמה וכמה

כיון שרואים שהנהגה "לעוברי רצוני כך" אינה על פי מדידה והגבלה, לכן, למרות גודל הירידה שבמצב ההוה, הרי כשיעשו ישראל תשובה ויגאלו, תהיה הטובה שלהם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, שלא בערך ל"עוברי רצוני".

ולא רק בענינים שדוגמתם ניתן לעוברי רצוני, כמו שמיעת קול המונה של רומי בריחוק ק"כ מיל, ויתירה מזה בירושלים: "וראמה וישבה תחתיה", "ורחבה ונסכה למעלה", שהיא עצמה תתפשט ותרחב "ג' פסאות למעלה", "אלף טפף גינואות אלף

צריכה להיות אפשרות להבחין ולהכיר את ניצוצי הקדושה, שרק אז יכולים לברור ולהעלותו לקדושה. וכיון ש"שמעו קול המונה של רומי" בלבד, מבלי "לשמעו" (להבחין ולהכיר) את "קול" ניצוצי הקדושה שנמצאים שם - הבינו עד כמה גדלה ירידת הגלות ביותר. ומה נתרורה אצלם תמיהה הכי גדולה וצער הכי גדול: מהי התועלת בהליכה בדרך כדי לברר ניצוצות הקדושה - במצב ירוד כזה שלא "שומעים" את ניצוצות הקדושה, כך שלא נראית האפשרות לבררם?!

מעלת הקטורת, והירידה הגדולה שבהקטרה לעבודה זרה

אמרו לו גוים הללו שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט

בניצוצות הקדושה שבעולם - יש מהם שנמצאים בדברים הגשמיים שהם עניני השרות, ויש מהם שנפלו למטה יותר - בדברים האסורים, ועד לתכלית הירידה - "משתחווים לעצבים" - עבודה זרה. ובה גופא ישנה ירידה הכי גדולה - "מקטרים לעבודת כוכבים" - כי: הקטורת היא "חביבה מן כל הקרבנות", ועד שהעבודה היחידה שהיתה נעשית בקדש הקדשים (אחת בשנה, ע"י הכהן גדול) היא עבודת הקטורת דוקא, וכידוע שבה מתבטאת ההתקשרות של ישראל עם קודשא בריך הוא באופן ש"בחד קטירא אתקטירנא".

ונמצא, ש"מקטרים לע"ז" הוא הניגוד וההיפך לגמרי - קישור וחיבור לע"ז.

ועל פי הידוע שכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר, כמשל האבן שבראש החומה שנופלת למטה בריחוק יותר, מובן שנופלת ניצוצי הקדושה למטה ביותר - מורה ששרשם של ניצוצי קדושה אלה גבוה ביותר. וכיון שכן, היה צריך להשמע "קול" דניצוצות הקדושה שצריכים ורוצים וחפצים להתברר ולעלות לקדושה, ולא עוד אלא שמצד גודל מעלת ניצוצי קדושה אלה ששרשם גבוה ביותר, ונפלו למטה ביותר, היה צריך להשמע קולם (רצונם וחפצם להתברר ולעלות לקדושה) מתוך רעש גדול; ואעפ"כ, לא זו בלבד שלא נשמע

ניצוצות הקדושה שבעולם, וממילא צריכים להקשיב ולשמע מה נעשה בעולם - ולא רק בבתי כנסיות ובתי מדרשות שבעולם, אלא גם ב"המונה של רומי" - לידע היכן נמצא יהודי או ניצוצי קדושה, כדי לברור ולהעלותו לקדושה, גם אם בשביל זה צריכים מסירת נפש כדי להפסיק מלימוד התורה.

גיור הניצוצות

והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים

ה"מושכל ראשון" שמתעורר ממצב כזה הוא בכיה, בגלל גודל הצער שבהליכה בדרך, החל מכללות ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, לעולם הזה הגשמי והחומרי ומה גם מצד גודל הירידה שבזמן ומעמד ומצב הגלות.

אבל דוקא רבי עקיבא, שהיה בן גרים, ונעשה מגדולי התנאים, וכאשר "היה העולם שמם" העמיד את התורה (על ידי תלמידיו) עבור כל הדורות הבאים, ועד ש"כולהו אליבא דרבי עקיבא" - ידע והרגיש גודל החשיבות שבבירור ניצוצות הקדושה, הנקראים "גרים", שהרי לולי הגירות מי יודע היכן היה הוא בעצמו! ולכן מרגיש הוא גם גודל הצורך בהליכה בדרך (עד לרומי) כדי לברר ניצוצות הקדושה שכל העולם, כך שכל הקשיים הכרוכים בזה אינם נחשבים לגבי גודל העילוי דבירור הניצוצות.

טענתם של ר"ג רב"ע ור"י היא: הן אמת שכאשר נמצאים בגלות מוכרחים לילך בדרך לעסוק בבירור והעלאת ניצוצות הקדושה, אבל מהי השמחה שבדבר - הרי בודאי מוטב היה אילו בני ישראל לא היו גולים, אלא היו יושבים על אדמתם ועוסקים בתומ"צ מתוך מנוחה ושלווה?!

ועל זה משיב להם רבי עקיבא: מה נתחדש אצלכם זה עתה שבגלל זה התחלתם לבכות? הרי בכיה באה בסיבת מאורע לא טוב שמתרחש לפתע באופן בלתי צפוי, והרי כל משך ההליכה בדרך יודעים כולנו שבנ"י נמצאים בגלות ואומות העולם יושבין בטח והשקט?!

ועל זה ענו התנאים, שכיון שההליכה בדרך היא כדי לברר ניצוצות הקדושה,

קפל מגדלים וכו' (בבא בתרא עה, ב), "עד שעולה לשמים", "עד כסא הכבוד" – שהרי ענינים אלה אין להם תפיסת מקום ביחס לטובתם האמיתית דבני ישראל, שלהיותם "בנים אתם לה' אלקיכם", ו"ברא כרעא דאבוה", אינם מסתפקים בדברים מוגבלים, אלא רצונם וחפצם בבלי-גבול, ועד לבלי-גבול האמיתי דמהותו ועצמותו יתברך!

ו"לכך אני משחק": שחוק בא בגלל חידוש מפתיע ובלתי צפוי. ולכן, כל ההבטחות ויעודי הגאולה שנתפרשו בדברי הנביאים אינם מביאים אותו לידי שחוק, כיון שהדברים ידועים לכל, שהרי "כל הספרים מלאים בדבר זה". אבל כשראה חידוש מפתיע בהנהגה שאינה על פי מדידה והגבלה – היה משחק, באמרו: הן אמת שנמצאים עתה במצב הכי ירוד, אבל אף על פי כן "לכך (דוקא) אני משחק", כיון שמענין בלתי רצוי זה גופא למדים חידוש בנוגע לגאולה העתידה, שלא נתפרש ביעודי הגאולה – שהנהגה עם בני ישראל תהיה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי.

הפגיעה בנקודת היהדות

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים

רבן גמליאל ראב"ע רבי יהושע ורבי עקיבא, גדולי הדור, סייעו את עבודתם בבירור ניצוצות הקדושה, ומצדם היו מוכנים כבר לגאולה, שלכן "היו עולין לירושלים"; אלא שכנראה רוב הדור לא היה ראוי לכך.

כיון שהניעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהניעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו והור הקרב יומת ועבשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה

כשהגיעו להר הצופים, וגם כשהגיעו להר הבית – הם לא בכו, משום שבכיה באה בסביבת מאורע לא טוב שמתרחש באופן בלתי צפוי (כנ"ל), והנה החורבן עצמו לא היה הדבר חידוש אצלם. ומה גם שהיו חדורים באמונה שלימה שתכף ומיד תבוא הגאולה.

אבל כש"ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין" – כי בראיית המאורע ד"שועל שיצא מבית קדשי הקדשים", שזהו דבר נוסף שאינו מוכרח מצד כללות הענין דחורבן ביהמ"ק, נתחדש אצלם עד כמה גדולה וחמורה הירידה דהחורבן והגלות, ועל זה "התחילו הן בוכין".

כי "קדשי הקדשים" – הוא מקום הארון, ש"אין בארון רק שני לוחות האבנים", שלימות התורה, חכמתו של הקב"ה, וכוזה גופא – פנימיות החכמה, שעליה נאמר "ופני לא יראו"; והאפשרות שיש לבני ישראל לקחת דבר קדוש כזה היא – מצד קדש הקדשים שבנפשם, בחינת היחידה.

והנה, "שועל" הוא "פיקח שבחיות", שלימות החכמה, אלא שפקחותו היא לגבי ה"חיות". ובנמשל הוא – מה שבזמן הגלות הסדר הרגיל הוא "ואספת דגנך גוי", שיש

צורך והכרח להשתמש גם בשכל בשביל המלאכה, אבל כל זה אינו אלא באותו זמן שע"פ תורה עוסק הוא בעניני העולם, ולא בזמן שבו עוסק בתורה – בהיותו ב"קדש הקדשים"!

אבל כשראו שועל ב"קדשי הקדשים", דבר המורה על מצב של ניצול "קדשי הקדשים" גופא בענינים השייכים ל"פיקח שבחיות" – "התחילו הן בוכין": כל זמן שהאמינו וידעו ש"קדש הקדשים" הפנימי שבכל יהודי הוא בשלימות, היתה תקוותם חזקה ששלימות המקדש הרוחני תביא בקרוב גם בנין ושלימות המקדש הגשמי; אבל כשראו שה"שועל" נגע ב"בית קדשי הקדשים" – פנימיות הנפש, נקודת היהדות, ולא עוד אלא שמנצל זה באופן הפכי – "התחילו הן בוכין".

ועל זה שאלם רבי עקיבא "מפני מה אתם בוכים" – מהי התועלת בבכיה?! במקום לבכות, צאו לרחוב ותפעלו על יהודי הנמצא בחוץ עד שתשיבוהו ותכניסוהו לבית קדשי הקדשים!

והם השיבוהו, שאין בכך תועלת בה בשעה שנעשה שינוי רח"ל במקום קדשי הקדשים, ש"שועלים הלכו בו", היינו לא רק דבר חד פעמי שאירע באקראי ששועל יצא מבית קדשי הקדשים, אלא שנעשה לדאבונו ולמגנת לבנו דבר הרגיל, ואין לא נבכה?

אמר להן לכך אני מצחק

כי היא הנותנת: כל זמן שלא נוגעים בנקודת היהדות, יכולה להכנס אצל יהודי "רוח שטות" לעבור עבירה, ולדמות לעצמו "שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל" (כלשון התניא פרק יד), וכך יכול לילך ולהתמשך ח"ו מעמד ומצב הגלות "מפני חטאינו"; אבל כשנוגעים בנקודת היהדות – כשאנו יכולים לרמות את עצמו ש"עודנו ביהדותו" – הרי אפילו אצל קל שבקלים "ניעורה (נקודת היהדות) משנתה ופועלת פעולתה". להתגבר על הקליפות... ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו" (תניא פרק טז). כלומר, דוקא תכלית הירידה למטה ביותר, עד לנגיעה בנקודת היהדות – היא זו שמעוררת ומביאה את העליה, התיקון והשלימות.

חרישה – תחילת תהליך הצמיחה

דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללם ציון שדה תחרש [ונו]. בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא לתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת

הנבואה "בגללכם ציון שדה תחרש וגו'" – אף שנאמרה ע"י אוריה שהיה

במקדש ראשון, לא נתקיימה בחורבן מקדש ראשון, אלא בחורבן מקדש שני דוקא (דביה עסקין) – כדאיאת בירושלמי (יומא פ"א ה"א) "אבותינו (בחסאם) העבירו את התקרה (שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של ביהמ"ק, והשאר היסודות) .. אבל אנו (גם) עוונותינו (ש)פגענו את הכתלים (שבחורבן בית שני החריבו גם היסודות)".

ואף שבחורבן בית שני היתה ירידה גדולה יותר (שהחריבו גם היסודות) – הרי, כיון שהירידה היא לצורך עליה, מובן שגודל הירידה ביותר מביאה ופועלת עליה גדולה יותר.

וענין זה מודגש ביותר בנבואתו של אוריה – "ציון שדה תחרש": "שדה תחרש" – מורה על החורבן בתכלית, שלא נשאר מאומה מבנין ביהמ"ק, ויתירה מזה, שפגע גם במקום שבו עמד ביהמ"ק – שנעשית בו חרישה "דמרפי ארעא", שמורה על ביטול המציאות הקודמת דהשדה. אבל לאידך גיסא – החרישה בשדה היא הכנה לזריעה, שעל ידה תבוא הצמיחה כמה פעמים ככה ("כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין"), ועל דרך זה בנידון דידן שחורבן ביהמ"ק באופן ד"שדה תחרש" מהוה הכנה והתחלה דבנין ביהמ"ק השלישי שיהיה נעלה יותר באין ערוך!

והחידוש בנבואת זכריה יוכן על פי המבואר במצו"ד על הפסוק, שלא יקומו מיד כ"בחורים", כי אם "זקנים וזקנות" ש"יהיו צריכים למשענת בידם", ואעפ"כ "ישבו ברחובות ירושלים", ש"לא ישיגם החולשה לשבת בית כי אם ברחובות ישבו כדרך הבחורים". וכוזה מודגש ענין האתהפכא, שיהיו זקנים אבל עם כח של בחורים.

ומזה מובן גם בנוגע לשאר יעודי הגאולה שיהיו באופן של אתהפכא, שהענין הבלתי רצוי דהחורבן והגלות (לא רק יתבטל, אלא גם) יתהפך לטוב.

וזהו שני ה"עדים נאמנים", שאוריה וזכריה – שהיו בזמנים שונים והתנבאו נבואות שונות והפכיות זמ"ז, נבואת אוריה על תכלית הירידה דהחורבן, ונבואת זכריה על תכלית העליה דהגאולה – הם כמו שני עדים (גופים נפרדים) שעדותם מצטרפת ונעשית מציאות אחת של הגדת עדות, שתוכנה, שתכלית העליה דהגאולה תלויה בהקדמת תכלית הירידה דהחורבן, כי החורבן הוא ענין אחד עם הגאולה, להיותו הכשר והכנה ועד להתחלת הגאולה.

בלשון הזה אמרו לו, עקיבא ניהמתנו עקיבא ניהמתנו

"נחמה" – לאמיתתה ובשלימותה – היא כאשר הענין הבלתי רצוי נהפך לטוב, עד שאומרים "אורך ה' כי אנפת ב". וזהו הדיוק "בלשון הזה אמרו לו" לשון המורה על אתהפכא. וכפל הלשון בא להדגיש שענין זה הוא לעיכובא, על דרך "שנה הכתוב עליו לעכב".

(על פי תורת מנחם חמ"ב, ע' 186 ואילך)

יצחק הורוויץ

סיפורים של אור מבתי חב"ד ברחבי העולם

המזוזות של בודפשט

הרה"ח ר' שמואל רסקין • בודפשט, הונגריה

ברובע החמישי, על שטח שניתן לשליחי חב"ד על ידי עיריית הרוכע בהשתדלותם הרבה של הרב אוברלנדר ויד ימינו השליח הרב שלמה כובש. הקמת ופתיחת בית הכנסת הייתה מעשה היסטורי של ממש, גם בשל היותו בית הכנסת הראשון שהוקם בהונגריה מאז מלחמת העולם השנייה.

פעילות בית חב"ד ענפה ופונה לכלל הגילאים והקהלים. החל משיעורים בגמרא והלכה, חסידות ופרשת השבוע, המתקיימים בבית הכנסת ובמרכז הקהילתי שבו ומושכים אליהם עשרות משתתפים, וכלה בשיעורים פרטיים ולימוד בחברותא עם אנשי עסקים מקומיים במשרדיהם.

פרויקט מיוחד ומקורי שנוסד עבור קהל הצעירים הישראלים הוא המדרשה ללימודי יהדות, בה נלמדים נושאים הקרובים ללבם - אתיקה רפואית בהלכה, מחשבת היהדות, עולם הפנימיות ועוד, כשללומדים המתמידים אף מוענקות מלגות מיוחדות כדי למשוך את ליבם לתורה.

מדי שבת משתתפים מאות אנשים בתפילות בבית הכנסת המפואר, כמו גם בקידוש וסעודת שבת הנערכים באולם האירועים של בית חב"ד. סעודות אלה התפרסמו בזכות האווירה המיוחדת השוררת בהן ושירת זמירות השבת הבוקעת ועולה מן האולם, כשהמשתתפים כולם חשים כמשפחה אחת גדולה וחמה. נראה כי רבות מן המחיצות המדומות בין המגורים השונים בעם ישראל עליהן מדובר כה רבות, מוסרות ואינן כשהלב היהודי נפתח. גם הסטודנטים הרבים העושים את דרכם רגלית מדי שבת לשערי בית חב"ד מרגישים כי זהו ביתם השני, מקום אליו הם יכולים להגיע בכל עת מצא ולמצוא אוזן קשבת ומענה לכל עניין. עינו של הרב רסקין פקוחה גם על אחיו שבשדות, ומתוך כך פעל לפני מספר שנים להקמת בית חב"ד נוסף לדוברי עברית - הפעם

התרשמתי במו עיניי מהמוני היהודים החיים בהונגריה, ביניהם דוברי עברית רבים ובהם כאלף צעירים העוסקים בלימודי רפואה שקבעו כאן את מקום משכנם למשך שנות לימודיהם, וזאת מלבד אנשי עסקים רבים על משפחותיהם החיים במדינה לצורך פרנסתם ואלפי תיירים המבקרים בהונגריה מדי שנה. לאחר נישואי, התבקשנו על ידי הרב אוברלנדר שנגיע לכאן לשליחות למשך שנה אחת של ניסיון. הסכמנו ובאנו, כשבסופו של דבר, עם הצורך הגדול שגילינו והפעילות הרבה שחיכתה לנו, השנה האחת הפכה ליותר מעשרים שנה - עד ביאת גואל צדק."

קרני אור תורה

כאמור, בית חב"ד שבניהולו של הרב רסקין מתמקד בפעילות סביב הקהילה הישראלית של אנשי העסקים, הנוער והסטודנטים היהודיים הלומדים בעיר, כמו גם המטיילים והתיירים - להם הוא מסייע דבר יום ביומו בכל צורך, גשמי ורוחני כאחד.

ההתחלה לא הייתה סוגה בשושנים. הקהילה המתפתחת נדרה ממקום למקום ללא משכן קבע משלה, ולאור התרחבותה ראה הרב רסקין צורך חיוני להקים בית חב"ד מרווח שיספק מענה הולם לצרכיה. "התקשיתי מאוד למצוא מימון לפרויקט הזה, וכשהתחלתי לגייס תרומות פגשתי איש עסקים רחב לב ושמו מר יוסף פריאל. כששמע על תוכניתו, הגיב ואמר לי שהוא רוצה לתרום את מרבית הבניין לזכות בתו, קרן-אור שמה, שנפצעה קשה בעבר בתאונת דרכים, וברחמי שמים החלימה ויצאה בריאה ושלמה. כהודאה על חסדי ה' עמם, החליטו הוא ורעייתו להרים את תרומתם להקמת בית מפואר שיהווה מרכז קהילתי ובית כנסת קבוע לקהילה הישראלית, וכך היה."

בית חב"ד עומד במרכז של בודפשט,

בודפשט, בירת הונגריה, היא מהערים העתיקות והנאות באירופה. היא שוכנת על גדות נהר הדנובה ומלאה שכיות חמדה עתיקות המושכות אליהן המוני תיירים, כמו מבצרים אדירים וארמונות פאר מימי קדם. כימיה של העיר הם ימי הקהילה היהודית שפרחה בה במשך שנים רבות והייתה מהחשובות ביותר ביבשת כולה, כשרבבות יהודים, בהם גדולי עולם, התגוררו ופעלו בה עד ימי השואה. בשלהי המלחמה נתפסה גם יהדות הונגריה בכף המרצחים, והיא שתתה את כוס התרעלה עד תומה. הגרמנים ועוזריהם הפשיסטים גזרו גזירות על יהודי הונגריה, פתחו במחול רצח במהלכו הטביעו יהודים רבים בנהר הדנובה, ואחר שילחו את הנותרים אל המשרפות. הי"ד.

בשנים הבאות, מה שעשו הנאצים לגופם של ישראל השלימו הסובייטים ביחס לנשמתם, כשעמלו לעקור כל סממן יהודי משארית הפליטה שנותרה בעיר. בחסדי שמיים, עם נפילת הקומוניזם הצליחה היהדות שוב להרים את ראשה בעיר, ובשנים האחרונות שבה הקהילה ופרחה בה כשגם יהודים רבים מחוצה לה בחרו לקבוע בה את מגוריהם.

שליחו הראשי של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע למדינה הינו הגה"ח רבי ברוך אוברלנדר שליט"א, בעצמו מצאצאי יהודי הונגריה. במרצו הרב ובכישוריו חולל במשך השנים מהפכה יהודית, כשברחבי המדינה ובבודפשט העיר פוזרים תחת כנפיו בתי חב"ד רבים ומוסדות רבים ומגוונים. ביניהם בולט בית חב"ד 'קרן אור' לקהילה הישראלית, בניהולו של השליח הרב שמואל רסקין הפועל עם משפחתו בעיר מזה כעשרים שנה.

"אני יליד השכונה החב"דית הוותיקה בקריית מלאכי", מספר הרב רסקין, "ובבחרתי, לאחר לימודי בישיבת 'אוהלי תורה' הנודעת בברוקלין, הגעתי למשך תקופה קצרה ללימוד בישיבת חב"ד בבודפשט. באותה עת

בעיר דברצן, השוכנת כ-300 ק"מ מבודפשט הבירה, שם ישנה אוניברסיטה נוספת ללימודי רפואה ובה לומדים כ-400 סטודנטים ישראלים - מציאות שחייבה את כינונו של בית חב"ד מקומי שיקיים פעילות יהודית קבועה, אותה מבצע בהצלחה רבה הרב שמואל פייגין ומשפחתו.

אם לא די בכל אלה, בבניין הקהילה הוקם גם מרכז חסד מיוחד לנוקקים, הדואג לפרנסתם ולמחיתם של עשרות משפחות יהודיות על ידי

שליחת סלי מזון באופן מכוון לבתייהם. ואם במשך השנה גדולה ורבה העבודה, הרי שבחגים ומועדי ישראל הפעילות מוכפלת ומשולשת. תפילות ראש השנה ויום הכיפורים נערכות באולם ענק בבית מלון סמוך, שנשכר במיוחד כדי להכיל את כל המשתתפים הרוצים לשפוך שיח לפני קונם. לקראת חג הסוכות נבנית סוכה רחבת ידיים בה יושבים למעלה מ-100 איש בכל אחת מסעודות החג, ולליל הסדר האחרון נשכרו מספר אולמות שהיו מלאים עד אפס מקום.

מפעם לפעם עורך בית חב"ד שבתונים בבית מלון בעיירה הציונית ראצקבה, השוכן על גדות נהר הדנובה. אלה כוללים סעודות שבת עשירות בתוכן וברוח, הרצאות ביהדות ופעילות מיוחדת ומגוונת לילדים ולהורים, זאת במטרה לחזק ולגבש את הקהילה. ומה עם הצעירים שכבר סיימו את חוק לימודיהם וחזרו ארצה כשהם הופכים לרופאים מן המניין במרכזים הרפואיים בישראל? הרב רסקין שומר על קשר רציף עם

במשך השנה כולה, כשבנוהג של קבע נערך בארץ הקודש אחת בשנה מפגש מיוחד ומרגש אליו מוזמנים כל ידידי ובוגרי בית חב"ד. כי אותה קרן אור יהודית שחדרה לנפשם בשנות שהותם בניכר אינה מתעמעמת ונמוגה, כשבת חב"ד עמל במגוון דרכים להביא את הצעירים הללו - שכבר הפכו לבעלי משפחות - להתקרב עוד ועוד לאורה של תורה.

"לאחרונה", מספר הרב רסקין בהתרגשות על ציון דרך משמעותי בפעילותו, "ראש ממשלת הונגריה, מר ויקטור אורבן, בחר בעצמו להעניק לנו את העיטור הממלכתי הפרס ההצטיינות הממשלתית, כהוקרה על 23 שנות פעילותנו - בחיזוק המורשת היהודית, כבית לכל יהודי וכמרכז לסיוע ותמיכה לנוקקים". האירוע החרגי, שהתפרסם בתקשורת המקומית והכה גלים רבים, חולל קידוש ה' עצום בעיני אזרחי המדינה כולה.

בחזרה לשורשים

כדרכנו, ביקשנו מהרב רסקין סיפור מיוחד שחווה במשך השנים במפגשיו עם הנשמות היהודיות שעברו תחת שרביטו, והוא נענה בשמחה:

"באחד הימים, מיד אחרי תפילת שחרית בבית הכנסת, נכנסה פנימה משפחה שלמה שהגיעה זה עתה מישראל - משפחת פישר. ראש המשפחה, מר פישר, היה אדם גבוה ומרשים, ולצידו היו ילדיו ונכדיו. חתנו ניגש

אלי, הציג את עצמו ושאל: אפשר לקבל זוג תפילין? אני רוצה להניח תפילין יחד עם חמי - משה! כמובן, הבאתי להם זוג תפילין, והחתן עזר לחמיו להניח תפילין.

"הבחנתי שמשה דומע ללא הפוגה והוא שרוי בהתרגשות בלתי רגילה, כאשר יחד עמו פרצו בבכי מרטיט כל בני המשפחה. הוא אמר 'שמע ישראל' ברגש מיוחד, וכשסייעתי לו לחלוץ את התפילין אמר לי: זו פעם ראשונה בחיי שאני מניח תפילין, ומיד אספר לך מה

קורה כאן... הצעתי לו לשבת כדי שנשוחח בנחת, אך הוא אמר מיד: לא, אינני יכול לשבת... אני כל כך מרוגש! לאחר שהתעשת, סיפר לי את סיפורו.

"אני בן לאם ילידת בודפשט. היא התגוררה בעיר בתקופת מלחמת העולם השנייה, ובשנת תש"ד נשלחה כיהודים רבים אחרים למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. כשהגיעה לשם, הועסקה בעבודות פרך ולא הובלה מיד למשרפות, כשחייה תלויים לה מנגד עד לסיום המלחמה.

"בגיל 17, אמי הצליחה בניסי ניסים להיחלץ מאושוויץ ולהינצל מצעדת המוות, כשלאחר המלחמה חזרה לבודפשט. היא נישאה ליהודי כשר וכעבור זמן זכתה ונפקדה, אבל הרופאים אמרו לה: אין כל סיכוי שהילד יהיה בריא. לאור מצב בריאותך המעורער לאחר כל שעברת באושוויץ, אין לילד הזה סיכוי! אבל הנה", אמר משה כשכולו נרגש, "כבוד הרב, אני עומד לפניך אחרי 75 שנה, בריא ושלם, ברוך השם!

"לאחר לידתי גדלתי כאן בבודפשט, במרחק כמה רחובות מבית חב"ד בו אנו נמצאים. באותה תקופה שלטו הקומוניסטים, והוריי רצו לעזוב הכל ולעלות לארץ ישראל, אבל הדבר היה בלתי אפשרי. יום אחד, כשהייתי בגיל 10, הגיע לבית הוריי מפקד בכיר במשטרה החשאית ואמר להם שהוא אוהב את הדירה בה הם גרים... היה זה רמז גס ואכזרי שהוא עומד לעשוק מהם את דירתם בכל דרך שהיא, והם

הבינו שאין בידם כל ברירה - עליהם להעביר לו את הדירה, אבל מצד שני אולי זו ההזדמנות שלהם לעלות לארץ.

"באותה תקופה, כאמור, קבלת אישורי יציאה הייתה דבר מורכב מאוד, אבל בחסדי ה' הוריי הצליחו תוך 48 שעות לצאת מגבולות המדינה כשהם מותירים הכל מאחוריהם. לעולם לא אשכח את הימים הללו. הגעתי לארץ ישראל, ילד יהודי מהונגריה, בגיל 10, כשאינני

יודע אף מילה אחת בעברית. בהתחלה לא היה ברשותנו מקום מגורים, לא היה לנו מה לאכול, אבל ברוך ה' אנשים טובים היו לציננו וסייעו לנו לאורך הדרך. עם זאת, דבר אחד העיק עלי: בעקבות קשיי החיים שהוריי עברו והדאגה המתמדת להישרדותם היומיומית, הם לא היו פנויים לדאוג לערוך לי בר מצווה כהלכתה, וכך אירע שלא הנחתי תפילין בחיי".

האיש נרגע מעט והמשיך: "בשנים האחרונות, בני משפחתי חזרו וביקשו ממני שוב ושוב לצאת איתם למסע שורשים, להראות להם את בית ילדותי והאתרים היהודיים בבודפשט, אבל סירבתי. הדבר היה קשה עליי. אבל עכשיו, לכבוד יום הולדתי ה-75 החלטתי שאעשה זאת למען המשפחה. אין לך מושג כמה זה מרגש אותי. לא קל לי, אבל אני שמח - הנה, לראשונה בחיי הנחתי תפילין, ואני רוצה שילדי ונכדיי ימשיכו בדרך היהדות".

אבל זה לא סוף הסיפור. "בסיום דבריו", ממשיך הרב רסקין, "מר פישר שלף מתיקו צרור עתיק יומין, והוציא מתוכו בדחילו ורחימו מספר מזוזות ואמר לי: הוריי עזבו את ביתם בבהילות, כאמור, וללא מאומה בידם. הדבר היחיד שנטלו עמם למזכרת מבית מגוריהם בבודפשט היו המזוזות שלהם, עליהן אני שומר עד היום הזה, ואת המזוזות האלה אני רוצה להעניק לכם - חברי הקהילה היהודית כאן בבודפשט..."

"כל כך התרגשתי מסיפורו של מר פישר ומהמתנה המיוחדת", אומר הרב רסקין. "חייבתי אותו ואמרת לי: משה, המזוזות האלה הן שלכם! תן אותן לנכדים שלך. אבל משה התעקש: לא! אני רוצה לתת את המזוזות האלה דווקא לקהילה כאן, כי זה המקום שמחבר אותי לשורשי היהודיים, ואני רוצה בכך להמשיך את מורשת יהדות הונגריה..."

"את המזוזות האלה", מסיים הרב רסקין את סיפורו המיוחד, "העברנו כמתבקש לבדיקה אצל סופר סת"ם והתברר שהן כשרות למהדרין, ואכן קבענו אותן בשערי בית חב"ד". מצווה מחזרת על אכסניה שלה.

שבת קודש - הזמן לעשות את טעמו

איזה רעיון יסודי טמן אדמו"ר הזקן בפתח ספרו התניא,
מה טמון במשל עיבוד העורות, ומדוע ביום השבת
אנו מתעוררים לעסוק בעבודת התפילה ביתר קלות מאשר בימי השבוע

זו הנפש האלוקית שהיא "חלק אלוהי ממעל ממש". לכן הוא מרחיב בכך כבר בהתחלה, וגם לאחר מכן, בפרקים הסמוכים, הוא מפרט ואומר: יש לך כוחות של חכמה בינה דעת, אבל זה לא סתם 'שכל', אלא שכל של הנפש האלוקית - כזה שמבין מה זה "ממלא כל עלמין", מה זה "סובב כל עלמין" ומה זה "כולא קמיה כלא חשיב". כמו כן, יש לך מידות - רגשות שמכוונות כלפי אהבת ה' ויראת ה'. ולא סתם יראה, אלא "יראת הרוממות" (כלשונו בפרק ג) "לירא ולהתבושש מגדולתו יתברך שאין לה סוף ותכלית".

ללא עקירה והנחה

בתפילת שחרית של שבת אנו אומרים "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך". אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי, בה' תתהלל נפשי".

מה הפירוש "לדוד בשנותו את טעמו"? ההסבר הפשוט הוא שדוד ברח משאול המלך, ואז הוא "שינה את טעמו". הוא השיג עצמו כמשוגע כדי שלא יהיו אותו. אבל בפנימיות העניינים, הפסוק מדבר על 'עבודת' יום השבת שנקודתה היא "בשנותו את טעמו". כלומר: במשך כל השבוע אנחנו עסוקים בדברי חולין, צורכי הפרנסה וענייני הגוף. זהו ה"טעם" של האדם. ממילא, כשיהודי הולך במשך השבוע להתפלל, הרי זה באופן של קבלת עול ו"אתכפיא". כל מה שקשור עם עניינים רוחניים ועבודת ה' - דורש ממנו אתכפיא.

למה זה באמת כך? מפני שבששת ימי החול מאיר שם 'אלוקים' - "בראשית ברא אלוקים", ושם אלוקים (בגימטריה "הטבע" - 86) זהו עניין של העלם וצמצום. הקב"ה העלים את עצמו כדי שנוכל להתעסק בענייני החולין שלנו. הוא העלים את עצמו כך שענייני אלוהות לא יהיו במורגש כל כך ואנחנו נוכל להתעסק בעניינים שלנו.

אבל כשמיני יום השבת, ארצא "בשנותו את טעמו". ה'טעם' שלנו משתנה והוא נעשה ה'טעם' של אלוהות. כל מה שאתה מרגיש ולאן אתה נמשך וממה אתה 'חי' - כל זה מתרחש בעולם אחר. אתה עצמך עברת כעת לעולם אחר, וכל ה'טעם' שלך השתנה. לא רק שהמעשים שלנו משתנים בשבת, אלא גם ה'טעם' שלנו משתנה בתכלית.

ממילא ביחס לכל ענייני עבודת ה', כמו לימוד התורה ותפילה, כבר איננו צריכים בשבילם קבלת עול ואתכפיא. ולמה? כי בשבת נאמר "ויכל אלוקים" - נכלה ונגמר העניין של שם אלוקים, ובמקומו בא "שבת להויה" - שם הויה (היה הווה ויהיה, למעלה מהגבלות וצמצומים) פירושו שהאלוהות נמצאת בגלוי. ואם האלוהות בגלוי, גם ה'טעם' שלנו נמצא באלוהות.

שבת זה 'טעם' אחר לגמרי. וממילא מובן שכשיהודי בא להתפלל, הוא לא צריך קבלת עול ולא צריך אתכפיא. הוא נמצא במקום של התפילה, ולכן בשבת - ממשיך הפסוק ואומר - "בהויה תתהלל נפשי". בשבת לא צריך "זיך שטעלן דאווענען" - להתייצב לתפילה, לעקור את עצמו ממקום אחר ולהגיע אל מקומה הרוחני של התפילה לפני ה', כי אנו עצמנו כבר נמצאים בנפשנו במקום של התפילה. לחיים, ולברכה.

אדמו"ר הזקן מסביר במאמריו את המושג 'עבודת ה' שהוא מלשון 'עיבוד עורות'. הבורסקאי לוקח עור מלוכלך ומגושם שהופשט מעל הבהמה, והוא עמל לעבד אותו - לנקות, לשפשף וגם לרכך - עד שהעור הגס והמגושם יהפוך להיות קלף שראוי לכתוב עליו ספר תורה או תפילין וכיוצא בזה.

נשאלת השאלה: הלא 'עבודה' היא מילה פשוטה שמשמעותה מובנת כעמל ויגיעה, ומה מוסיף אדמו"ר הזקן בכך שהוא ממשיך את עבודת ה' שלנו דווקא לעיבוד עורות?

אלא שהרעיון הטמון כאן הוא לומר לנו שכשיהודי עושה עם עצמו 'עבודה', הוא לא מייצר דבר חדש, מציאות חדשה, אלא הוא למעשה רק מגלה את האמת הפנימית שלו, זו שכבר קיימת בתוכו. וזאת בדיוק כמו ב'עיבוד עורות': כשלוקחים עור של בהמה ומעבדים אותו עד שהוא נהפך לקלף כשר, האם נוצר כאן דבר חדש? לא! מה כן נעשה כאן? נתגלה הקלף העדין שקודם לכן הסתתר מאחורי - או בתוך - העור הגס והמגושם. נחשפה האמת הפנימית של העור.

זה העניין שאדמו"ר הזקן מבקש לבטא בכך שהוא ממשיך את העבודה שלנו - עבודת ה' - לעיבוד עורות: כשיהודי עובד את ה' הוא לא יוצר כאן אדם חדש, אלא בדיוק להפך - הוא מגלה את האדם האמיתי, את היהודי האמיתי, שבתוכו.

זאת אומרת, שלא כפי שאנחנו נראים בחוץ כך היא האמת הפנימית שלנו. ואין הכוונה אך ורק לאיך שאנחנו נראים לאחרים, אלא גם לאיך שאנחנו נראים בעיני עצמנו - גם זה לא האמת שלנו. הלוואי כל אחד יודע אלו מחשבות, רצונות ותשוקות יש בראשו ולבו - קנאה ושנאה ותאוה וכו' - וכך אנחנו נתפסים בעיני עצמנו. בא אדמו"ר הזקן ואומר לנו שגם זה לא האמת שלנו, זה רק החלק הגלוי והחיצוני שלנו, ואילו באמצעות עבודה מתמדת נגלה את האמת שהיא אחרת לגמרי...

לדעת מי אתה

כידוע, אדמו"ר הזקן מתחיל את ספר התניא בביאור ענייני של שתי הנפשות. הוא כותב כמה שורות על הנפש הבהמית ומיד עובר ל"נפש השנית בישראל היא חלק אלוהי ממעל ממש". הוא מסביר את מדרגות חב"ד של הנפש האלוקית, ואחר כך את פרטי המידות וה"לבושים" - מחשבה דיבור ומעשה - שלה.

לכאורה זה תמוה: סדר הדברים המתבקש היה שאדמו"ר הזקן יפתח בחיזוק האמונה בהכרת ה' ובנוכחותו בעולם, אחר כך שידבר בהרחבה על הנפש הבהמית בדרך שנייר אותה לעומק, שהרי היא הנוכחת בנו בדרך כלל... ולבסוף - כשנהיה קצת יותר רוחניים ונבין מעט יותר ברוחניות - יספר לנו על הנפש האלוקית שבקרבנו. אבל בפועל, לא כך הוא עושה, ועיקר ההרחבה בפתחו של ספר היסוד של תורת חסידות חב"ד היא סביב ה"נפש השנית".

מדוע?

אדמו"ר הזקן כמו מורה לנו הנחת יסוד בסיסית: דבר ראשון, כשאני מדבר אליך - אתה צריך לדעת מי אתה. עליך לדעת שאתה - האמת שלך